

Meerkosten
ten opzichte van
visitatie

ACCREDI- TATIE 2

DITATIE!

de kosten in kaart

HOGER
ONDERWIJS

HOGER
ONDERWIJS

MEERKOSTEN
TEN OPZICHTE
VAN VISITATIE

ACCURE² DITATIE!

de kosten in kaart

oktober 2005

OPGAVE IMHOONDS

COLOFON

Publicatie
Vormgeving
Drukwerk
Uitgave

Inspectie van het Onderwijs
Blik grafisch ontwerp, Utrecht
Drukkerij Zuidam & Zonen, Woerden
Inspectierapport 2005-20
ISBN 90-8503-0293
PB51 22BK2005BH20
oktober 2005

Aan deze uitgave werkten mee:

Ko Scheele inspecteur projectleider,
Inspectie van het Onderwijs
Renate Limbach adjunct-inspecteur, Inspectie van het Onderwijs
Peter Fröling adjunct-inspecteur, Inspectie van het Onderwijs,
Suzan Klaver senior medewerker, Inspectie van het Onderwijs,
Floor van Soest senior medewerker, Inspectie van het Onderwijs,
Judith Jeurissen auditor, Auditdienst OCW,
Jelka de Bruin senior communicatieadviseur, Inspectie van het Onderwijs

INHOUDS OPGAVE

Voorwoord	4
Samenvatting en conclusies	6
1 INLEIDING	12
2 VAN VISITATIESTELSEL NAAR ACCREDITATIESTELSEL	16
2.1 Achtergrond	17
2.2 Visitatiestelsel	17
2.3 Accreditatiestelsel	18
2.4 De kostenaspecten in het visitatiestelsel en het accreditatiestelsel	19
3 DE KOSTEN VAN HET ACCREDITATIESTELSEL	22
3.1 Inleiding	23
3.2 Kostprijsmodel bekostigd onderwijs	23
3.3 Externe kosten	24
3.3.1 De vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen	24
3.3.2 De vergoeding die de instellingen aan de VBI's betalen	25
3.3.3 De OCW-subsidie aan de NVAO	29
3.3.4 Recapitulatie	29
3.4 De interne kosten van de instellingen	30
3.5 Aangewezen onderwijs	33
3.6 Antwoord op de eerste onderzoeksvraag	34
4 ACCREDITATIESTELSEL VERSUS VISITATIESTELSEL	36
4.1 Inleiding	37
4.2 Externe kosten	37
4.2.1 De vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen	37
4.2.2 De vergoeding die de instellingen aan de VBI's betalen	37
4.2.3 De OCW-subsidie aan de NVAO	41
4.2.4 Totaalbeeld	42
4.3 Interne kosten van de instellingen	43
4.4 Antwoord op de tweede onderzoeksvraag	44
BIJLAGE I: BASISGEGEVENS EN AANNAMES KOSTPRIJSMODEL	48
1.1 Algemeen	49
1.2 Te accrediteren opleidingen bekostigd onderwijs	50
1.3 Betalingen aan VBI's	50
1.4 Betalingen aan en kosten van de NVAO	53
1.5 Interne kosten van de instellingen	56
1.6 Totale kosten van accreditatie als percentage van de overheidssubsidie	58
1.7 Aangewezen onderwijs	58
1.8 Vergelijking accreditatie - visitatie	58
BIJLAGE II: OVERZICHT VAN GESPREKSPARTNERS	60
BIJLAGE III: GERAADPLEEGDE BRONNEN	62
BIJLAGE IV: BEGRIPPEN- EN AFKORTINGENLIJST	66

VOORWOORD
VOORWOORD

VOORWOORD
VOORWOORD

VOORWOORD

Nederland kent voor het hoger onderwijs een systeem van kwaliteitszorg waarbij opleidingen door onafhankelijke deskundigen worden beoordeeld. De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) verleent op grond van dit oordeel al dan niet accreditatie.

Het toezicht op accreditatie, zoals vastgelegd in artikel 14b van de Wet op het onderwijstoezicht, is in maart 2003 nader uitgewerkt in de 'Afspraken tussen OCW, NVAO en de Inspectie van het Onderwijs'. Daarin is sprake van een volledige evaluatie in 2007 en een midterm review, uitgevoerd door de inspectie in 2005 en 2006.

Eén van de actuele thema's is de kosten van accreditatie. De wetgever heeft voorzien in accreditatie om een keurmerk te verschaffen aan de hoger onderwijsopleidingen. Dat mag wat kosten. Maar hoeveel is dit? En welke extra kosten zijn er ten opzichte van het vorige systeem van visitatie? Dat zijn vragen die recent extra onder de aandacht zijn gebracht door de instellingen. Dit onverlet latend dat interne kwaliteitszorg altijd kosten met zich meebrengt. Opmerkelijk genoeg zijn er over de kosten van kwaliteitszorgsystemen geen geschikte onderzoeken bekend, noch nationaal, noch internationaal. Dat maakte het onderzoek uniek. De inspectie heeft dit onderzoek in goede samenwerking met de Auditdienst van OCW uitgevoerd, en het resultaat ligt voor u.

Een woord van dank is op zijn plaats aan de hoger onderwijsinstellingen, de koepelorganisaties, de NVAO en de VBI's die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. De onderzoekers hebben hun bijdragen als bijzonder constructief ervaren.

We beseffen heel goed dat een rapport over de kosten maar de helft van het verhaal is. De eigenlijke vraag is natuurlijk wat de meerwaarde is van accreditatie en of de meerkosten in goede verhouding staan tot de meerwaarde. Hebben studenten en docenten daadwerkelijk baat bij accreditatie? De inspectie zal daaraan in de komende reeks katernen van de midtermreview aandacht besteden. Uiteindelijk zullen deze vragen in de evaluatie van 2007 definitief beantwoord worden.

De Inspecteur-generaal van het Onderwijs,

mevrouw mr. drs. C. Kervezee

De directeur van de Auditdienst OCW,

drs. H.H. Post.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

**SAMENVATTING
EN CONCLUSIES**

Vooraf

Tot 2002 kende het Nederlandse hoger onderwijs het visitatiestelsel. In 2002 is het accreditatiestelsel ingevoerd. Sinds 2004 is kritiek te beluisteren op de toegenomen kosten van het nieuwe stelsel, onder andere in een rapport van de VSNU (2004). Op verzoek van de staatssecretaris heeft de Inspectie van het Onderwijs in samenwerking met de Auditdienst van OCW een onderzoek uitgevoerd naar de kosten. Omdat er zoveel veranderd is (en nog steeds verandert) zijn één-op-één vergelijkingen tussen visitatie en accreditatie¹ lastig. Zo is er een geheel nieuwe actor in het spel (de NVAO) en is van bestaande actoren de rol veranderd. Daarbij bleken adequate financiële gegevens over accreditatie en visitatie grotendeels te ontbreken. Ondanks deze belemmeringen zijn de bevindingen zo veel mogelijk kwantitatief onderbouwd, om het gesprek over de kosten van het accreditatiestelsel zo goed mogelijk te faciliteren.

De vraagstelling

De centrale vraag is in hoeverre het accreditatiestelsel een toename van de kosten van externe kwaliteitszorg tot gevolg heeft. Voor de beantwoording van deze vraag zijn twee onderzoeksvragen geformuleerd:

- (1) wat is een reële schatting van de kosten van het accreditatiestelsel op jaarbasis?
- (2) welke factoren bepalen de meerkosten van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel en hoe hoog zijn deze meerkosten?

Om deze vragen te beantwoorden is een kostprijsmodel ontwikkeld waarmee de kosten van het accreditatiestelsel zijn berekend. De bepalende factoren werden zoveel mogelijk gekwantificeerd op basis van onderliggende documentatie, zoals offertes en begrotingen, en gesprekken met uiteenlopende partijen in het onderwijsveld: bekostigde en aangewezen instellingen, VBI's, NVAO, VSNU, HBO-raad en PAEPON. Daarnaast is met behulp van het kostprijsmodel een schatting gemaakt van het verschil in kosten tussen het accreditatie- en het visitatiestelsel. De meerwaarde van accreditatie is niet expliciet onderwerp van onderzoek geweest. Dit onderwerp wordt behandeld in andere katernen van de inspectie over de invoering van het accreditatiestelsel, al zijn wel enige bevindingen in dit katern opgenomen.

De totale kosten van accreditatie

De kosten van accreditatie bedragen in het bekostigd onderwijs zo'n € 10 mln. per jaar. Het gaat om 0,36% van het totaal aan middelen dat overeenkomstig de Rijksbegroting in 2005 beschikbaar is voor de toerusting van het hoger onderwijs. Voor het aangewezen onderwijs kunnen de externe kosten slechts globaal wor-

---

¹ Hoewel accreditatie ook elementen bevat van visitatie, en het aangewezen hoger beroepsonderwijs voor 2002 geen visitatie kende, is er voor de leesbaarheid voor gekozen om steeds te spreken over 'visitatiestelsel' als de situatie voor 2002 wordt bedoeld en over 'accreditatiestelsel' voor de situatie vanaf 2002.

den geschat op € 2 à 3 mln. Alle bedragen omvatten de kosten die de instellingen maken voor het werk van de externe organisaties, de NVAO en de VBI's, en de rijksbijdrage aan de NVAO. Daarnaast maken de instellingen ook interne kosten voor de accreditatie, met name voor het opstellen van een zelfevaluatie. Cruciaal is hier welke kosten aan accreditatie kunnen (mogen) worden toegerekend en welke aan de interne kwaliteitszorg van de onderwijsinstelling.

De kostenstijging

In het bekostigd onderwijs zijn de externe kosten ten opzichte van het visitatiestelsel ongeveer verdubbeld. Instellingen geven daarnaast aan dat ook de interne kosten zijn gestegen. Het aangewezen hoger beroepsonderwijs kende geen visitatie. Zo beschouwd zijn alle kosten in het aangewezen HBO verbonden aan accreditatie - € 2 à 3 mln. - dus extra kosten. Wel moet worden bedacht dat diverse aangewezen instellingen al wel systemen van interne kwaliteitszorg hadden.

De mate waarin de kosten zijn gestegen verschilt sterk van instelling tot instelling. Deels hangt dit samen met de wijze waarop de instelling haar kwaliteitszorg inricht. Overleg met VBI's en NVAO levert in de praktijk afspraken over clustering van activiteiten op die tot kostenbesparing leiden. Omdat deze afspraken tot op heden ad hoc tot stand komen en niet goed gecommuniceerd worden is voor de instellingen niet duidelijk aan welke eisen zij minimaal moeten voldoen. Daardoor dreigt willekeur. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor de VBI's in hun voorlichting aan de instellingen en voor de NVAO, die de basis voor deze afspraken in het protocol dient op te nemen.

In de gesprekken bleek dat de verschillen tussen de tarieven van de onderscheiden VBI's gering zijn. De door de staatssecretaris veronderstelde prijsdaling door 'marktwerking' kan wat dat betreft nog niet worden waargenomen.

Verskil HBO - WO

Er zijn aanwijzingen dat de kostenstijging in het wetenschappelijk onderwijs groter is dan in het hoger beroepsonderwijs. De hogescholen zijn beter in staat dan de universiteiten om te voldoen aan de nieuwe - en ook hogere - eisen die de accreditatie aan de informatievoorziening en de verantwoording stelt. Dit is te verklaren uit het feit dat de interne kwaliteitszorg van de hogescholen beter dan die van universiteiten aansluit bij het huidige accreditatiestelsel.

Kosten NVAO

De wetgever ging er van uit dat accreditatie een aanvulling op het bestaande stelsel van visitatie zou worden. Zij expliciteerde daarom alleen de kosten van de accreditatieorganisatie, de NVAO. Voorafgaand aan de invoering van het accreditatiestelsel heeft de commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs (commissie Franssen, 2001) advies uitgebracht en een prognose gemaakt van de structurele kosten van het accreditatieorgaan. De huidige werkelijke kosten komen overeen met de prognose van toen. In 2005 gaat het om een bedrag van € 3,5 mln. Dat is het bedrag aan subsidie dat de NVAO ontvangt plus de bedragen

die via de tarieven door de instellingen worden betaald. De inspectie heeft haar taken op het gebied van beoordeling van individuele opleidingen overgedragen aan de NVAO. Het gaat om 10 fte.

Naast de kosten van de NVAO is sprake van drie andere kostenverhogende factoren en van één kostenverlagende factor.

BTW

De VBI's moeten BTW in rekening brengen aan de instellingen. Voor de bekostigde instellingen gaat het op jaarbasis om een bedrag van zo'n € 1 mln. Voorheen was sprake van dienstverlening van de VSNU en de HBO-raad aan de eigen leden die niet met BTW belast was. Nu er VBI's zijn die onafhankelijk zijn van VSNU en HBO-raad, is er sprake van zakelijke dienstverlening die wel met BTW belast wordt.

Invoering bachelor-masterstelsel

Daarnaast speelt de invoering van het bachelor-masterstelsel een rol. Deze ontwikkeling is in beleidsmatig opzicht onafhankelijk van de invoering van accreditatie, maar er gaat wel een kostenverhogende werking van uit. Het effect geldt met name voor het wetenschappelijk onderwijs: van de totale kostenverhoging in het WO kan ongeveer éénvijfde aan deze factor worden toegerekend (ongeveer € 0,5 mln.). Het is niet zo dat de (krappe) verdrievoudiging van het aantal te accrediteren opleidingen een navenante kostenstijging met zich meebrengt. De tariefstructuur van de betreffende VBI voorziet bijvoorbeeld in aanzienlijk lagere kosten voor de beoordeling van (extra) masters op het moment dat ook de gerelateerde bacheloropleiding wordt beoordeeld. In het HBO is het effect gering omdat het aantal masteropleidingen - zeker in relatie tot het aantal bacheloropleidingen - beperkt is.

Hogere eisen en onzekerheidsreductie

Tot slot resteert een complex van deels samenhangende en moeilijk te kwantificeren kostenverhogende factoren die tot uitdrukking komen in de kosten van de VBI's. In de eerste plaats stelt het accreditiekader hogere eisen, vooral ook aan de bewijsvoering ten aanzien van gerealiseerde kwaliteit. De extra inspanning die dat vergt wordt versterkt door de serieuze consequenties van een eventuele onthouding van de accreditatie. Centraal uitgangspunt bij de invoering van het accreditatiestelsel was dat accreditatie zou aansluiten bij de systemen van interne kwaliteitszorg waarover de instellingen en opleidingen reeds beschikten. Dit blijkt in de praktijk (nog) niet het geval te zijn. Wel zijn er grote verschillen tussen de instellingen te zien. Een voorzichtige schatting is dat de hogere eisen en onzekerheidsreductie in totaal leiden tot ongeveer € 1 mln. extra kosten. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat er sprake is van een transitieproces. In de praktijk blijkt met name dat de afhechting van het rapport door de VBI ten behoeve van de NVAO extra tijd kost. Een punt van aandacht hier is de stijging van tarieven van panelleden.

Kostenverlagende factor: verlengde beoordelingsperiode

De verlenging van de beoordelingsperiode van vijf naar zes jaar betekent een kostenbesparing van 16,7% (1/6 deel) op jaarbasis. De kosten van één totale beoordelingscyclus worden immers over zes in plaats van over vijf jaar gespreid.

Interne kosten

De instellingen geven aan dat de kosten voor kwaliteitszorg, bijvoorbeeld in verband met het opstellen van de zelfevaluatie, zijn toegenomen maar zij verwachten in de volgende accreditatieronde te kunnen profiteren van de nu opgebouwde ervaring en van de ontwikkelde instrumenten en datasystemen.

Overheidssubsidies

De instellingen betalen de kosten van accreditatie uit de lump sum-financiering. Met ingang van 2005 is aan het daarvoor beschikbare budget in het WO een bedrag van € 1 mln. toegevoegd in verband met de invoering van het bachelor-masterstelsel, waaronder de accreditatie van de extra opleidingen die het gevolg zijn van de invoering. In het HBO was in de jaren 2001-2004 reeds sprake van een subsidie voor externe kwaliteitszorg van zo'n € 2 mln. aan de HBO-raad. Met ingang van 2005 is dit bedrag toegevoegd aan het lump sum-budget van de instellingen. Omdat het hier de dekking van de kosten betreft, en niet de kosten zelf, is dit niet in het kostprijsmodel opgenomen.

Eerste ervaringen ten opzichte van het totaalbeeld

De uitkomst van dit rapport doet de vraag rijzen naar het verschil in de beleving van opleidingen en het rapport dat de VSNU in 2004 uitbracht enerzijds en de nu voorliggende resultaten anderzijds. In het wetenschappelijk onderwijs werd als eerste een forse kostenstijging waargenomen bij de Letterenfaculteiten. Het feit dat de letterenopleidingen al snel na de invoering aan de beurt waren, creëerde om een aantal redenen een scheef beeld. De letterenopleidingen zijn in aantal groot, maar in omvang relatief klein. Na clustering van activiteiten kon echter een korting worden berekend op de door de VBI geraamde kosten. Daarbij komt dat de introductie van een nieuw systeem uiteraard aanloopkosten kent. Tot slot is het ook een kwestie van waarneming: de bedragen die de VBI in rekening brengt zijn zichtbaarder dan voorheen toen de kosten deels via de jaarlijkse contributie aan de VSNU werden verrekend.

Meerkosten versus meerwaarde

De kosten van de externe kwaliteitszorg zijn dus toegenomen. Vraag is nu of de meerkosten worden gecompenseerd door toegenomen opbrengsten, in casu door de meerwaarde van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel. Voor definitieve uitspraken daarover is het nog te vroeg. Wel zijn er concrete aanwijzingen dat er sprake is van een (soms forse) impuls voor de interne kwaliteitszorg als gevolg van de eisen die het accreditatieproces stelt. Dat neemt niet weg dat met name in het wetenschappelijk onderwijs kritiek te beluisteren valt op het accreditatiesysteem als zodanig. Voor de overige bevindingen rond de meerwaarde van accreditatie wijst de inspectie naar de publicaties die zij in het kader van haar evaluatie van het accreditatiestelsel in 2005 en 2006 uitbrengt.

INLEIDING

Aanleiding van het onderzoek

In 2002 is in het Nederlandse hoger onderwijs het systeem van accreditatie ingevoerd. Sinds de invoering is kritiek te beluisteren op de hogere kosten, vergeleken met de kosten van de voormalige visitatie. De VSNU berekende in december 2004 dat de kostenstijging - afhankelijk van het soort opleiding - varieerde van 275% tot 750% (VSNU, 2004). Dit leidde tot vragen in de Tweede Kamer (Joldersma, 2004 en Kraneveldt, 2004). De staatssecretaris heeft daarop de Inspectie van het Onderwijs gevraagd hier nader onderzoek naar te verrichten.

De midterm review

Dit rapport maakt deel uit van een reeks publicaties van de inspectie over accreditatie, waarbij de inspectie een eerste balans opmaakt van de effecten van het accreditatiestel door middel van een 'midterm review'. Het doel hiervan is tweeledig: het beschrijven van de werking van het stelsel en het signaleren van (on-)gewenste dan wel onbedoelde effecten en risico's van het accreditatiestelsel. De midterm review wordt gepubliceerd in de vorm van een aantal katernen waarvan de laatste medio 2006 gereed is. Het onderzoek naar de kosten van accreditatie is uitgevoerd door de inspectie en de Auditdienst van OCW.

Onderzoeksvragen

In het onderzoek is gekozen voor een macroperspectief. De centrale vraag is in hoeverre het accreditatiestelsel een toename van de kosten van externe kwaliteitszorg tot gevolg heeft. Voor de beantwoording van deze vraag zijn twee onderzoeksvragen geformuleerd:

- (1) wat is een reële schatting van de kosten van het accreditatiestelsel op jaarbasis?
- (2) welke factoren bepalen de meerkosten van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel en hoe hoog zijn deze meerkosten?

Het onderzoek heeft betrekking op de kosten van het stelsel als geheel. Als dat relevant is wordt onderscheid gemaakt tussen het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs, of tussen het bekostigd en het aangewezen onderwijs. Vanwege het macroperspectief worden de kosten voor de afzonderlijke opleidingen in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Voor de afzonderlijke opleidingen kunnen de gevolgen afwijken van de bevindingen op macroniveau.

Vooranalyse

In de vooranalyse stond de beschikbaarheid van bruikbare informatie voor de vraagstelling centraal, waarbij de notitie van de VSNU (2004) diende als vertrekpunt. Een analyse van reeds beschikbare informatie over kosten van externe kwaliteitszorg in binnen- en buitenland leidde tot de conclusie dat geschikte, naar de Nederlandse situatie en onderzoekscontext te vertalen, onderzoeksresultaten en feitenmateriaal ontbraken. In Engeland publiceerde het Higher Education Funding Council for England (HEFCE, 2005) een onderzoek naar de kosten en effecten van externe kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. De Engelse situatie is echter zodanig anders dan de Nederlandse dat het weinig zinvol is een vergelijking te maken.

De genoemde notitie van de VSNU (2004) bevatte een tentatieve berekening, maar een bruikbare cijfermatige onderbouwing van de kosten van het stelsel als geheel ontbrak. Ook de HBO-raad en PAEPON hadden geen adequate gegevens beschikbaar. Daarom is er in de vooranalyse voor gekozen om via oriënterende gesprekken informatie te verzamelen. In deze fase van het onderzoek is gesproken met enkele instellingen, de NVAO, de koepels en de vier visiterende en beoordelende instanties (VBI's) die ten tijde van het onderzoek binnen het stelsel actief waren (zie bijlage II).

Selectie gesprekspartners

Op grond van de vooranalyse is een selectie gemaakt van de te bezoeken instellingen en zijn de gespreksonderwerpen bepaald. Bij de selectie is rekening gehouden met de omvang van de instelling, de bekostigingsstatus van de instelling en de keuze voor de VBI. Er zijn negen instellingen bezocht die recent ervaring hebben opgedaan met accreditatie. Van alle bezoeken zijn integrale verslagen gemaakt die voor commentaar aan de gesprekspartners zijn voorgelegd. Een overzicht van de bezochte instellingen en de gesprekspartners is eveneens opgenomen in bijlage II.

Kostprijsmodel

Om de vraag naar de kosten van het accreditatiestelsel te kunnen beantwoorden is een kostprijsmodel opgesteld. Het model schat de externe kosten van accreditatie voor het bekostigde wetenschappelijk onderwijs (WO) en het bekostigde hoger beroepsonderwijs (HBO). Voor het model is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van feitelijke informatiebronnen, zoals offertes, begrotingen en (jaar-)rekeningen. Het model is geverifieerd bij de twee grootste VBI's (die samen zo'n 85% van de totale markt van het bekostigd onderwijs bedienen). Voor het aangewezen onderwijs waren onvoldoende gegevens beschikbaar om een betrouwbare schatting te maken via een kostprijsmodel. Hier beperken we ons tot een globale indicatie.

Vergelijking accreditatiestelsel – visitatiestelsel

Adequate gegevens over de kosten van het voormalige visitatiestelsel zijn, om diverse redenen, lastiger te verkrijgen dan gegevens over de kosten van accreditatie. De belangrijkste redenen zijn: zeer beperkte registratie van de kosten en verwevenheid met andere vormen van dienstverlening die door de koepels werden uitgevoerd. Hierdoor is toerekening van bedragen aan de externe kwaliteitszorg zeer lastig. In het accreditatiestelsel daarentegen is sprake van een relatief transparante tariefstructuur bij de NVAO en bij de VBI's op basis waarvan berekeningen voor het stelsel als geheel kunnen worden gemaakt. Op basis van informatie uit de gesprekken en uit documenten is er voor gekozen om de belangrijkste kostenverhogende en kostenverlagende factoren te identificeren en deze vervolgens te kwantificeren. De kosten van het visitatiestelsel zijn dus benaderd door van de huidige kosten van accreditatie de geschatte meerkosten ten opzichte van visitatie af te trekken.

Opbouw van het rapport / leeswijzer

Het tweede hoofdstuk zet eerst kort de belangrijkste verschillen tussen het accreditatie- en het visitatiestelsel uiteen, voorzover dit voor een begrip van de kosten

van beide stelsels van belang is. Uit deze vergelijking worden factoren afgeleid die de basis vormen voor een schatting van de kosten van accreditatie (de eerste onderzoeksvraag) en voor een kostenvergelijking tussen het accreditatiestelsel en het visitatiestelsel (de tweede onderzoeksvraag). In hoofdstuk drie wordt het kostprijsmodel behandeld en worden de kosten van het huidige accreditatiestelsel inzichtelijk gemaakt. Vervolgens staat in hoofdstuk vier de tweede onderzoeksvraag centraal, betreffende de meerkosten van het accreditatiestelsel. In de hoofdstukken drie en vier zijn ter illustratie kenmerkende praktijkvoorbeelden opgenomen die werden aangeleverd door de in het onderzoek betrokken instellingen. In bijlage I worden de belangrijkste basisgegevens en aannames van het kostprijsmodel verder toegelicht. De informatiebronnen worden verantwoord in bijlage II (gesprekspartners) en in bijlage III (geraadpleegde bronnen). Bijlage IV verklaart de gehanteerde afkortingen en begrippen. In de hoofdstukken drie en vier zijn ter illustratie kenmerkende praktijkvoorbeelden opgenomen die werden aangedragen door de in het onderzoek betrokken instellingen.

VAN VISITATIESTELSEL NAAR ACCREDITATIESTELSEL

2.1 ACHTERGROND

Tot 2002 kende Nederland in het hoger onderwijs het visitatiestelsel: een extern kwaliteitszorgsysteem waarin openbare rapporten van onafhankelijke deskundigen centraal staan. Met de ondertekening van de Bologna Verklaring in 1999 hebben 29² Europese landen afgesproken te streven naar een gemeenschappelijke open Europese hoger onderwijsruimte in 2010. Daarbij is kwaliteitszorg één van de centrale thema's. Dit was voor enkele landen, waaronder Nederland, reden om een accreditatiestelsel³ in te voeren. Accreditatie is het verlenen van een keurmerk door een accreditatieorgaan dat aangeeft dat een opleiding aan bepaalde maatstaven van basiskwaliteit voldoet. Accreditatie is in Nederland en Vlaanderen een voorwaarde voor bekostiging van een bachelor- of masteropleiding door de overheid, voor het recht erkende diploma's af te geven en in Nederland een voorwaarde voor toekenning van studiefinanciering aan studenten.

2.2 VISITATIESTELSEL

In het visitatiestelsel was een prominente rol weggelegd voor de koepels van de bekostigde hogescholen en universiteiten, de HBO-raad respectievelijk de VSNU. Het aangewezen hoger beroepsonderwijs kende geen visitatiestelsel. Wel was er bij diverse instellingen sprake van andere vormen van externe kwaliteitszorg, zoals ISO-certificering.

De uitvoering van de visitatie was in handen van de visitatiecommissie. Deze beoordeelde aan de hand van het beoordelingskader van de VSNU c.q. de HBO-raad in een korte periode de kwaliteit van een bepaalde opleiding bij alle instellingen die deze aanboden. De instelling stelde ter voorbereiding op de visitatie een zelfevaluatie-rapport op en communiceerde daarover met de visitatiecommissie. De commissie legde bezoeken af bij de instelling en schreef vervolgens een beoordelingsrapport over de kwaliteit van de opleiding. De kwaliteit van het visitatierapport werd beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs (meta-evaluatie). Vervolgens stelde de inspectie op basis van het visitatierapport vast welke opleidingen 'ernstige tekortkomingen' vertoonden. Deze opleidingen werden over het algemeen tweemaal door de inspectie bezocht: in het natraject van de visitatie en - ongeveer twee jaar later - bij de evaluatie van de bestuurlijke hantering. Aan de uitkomsten van het traject waren voor een instelling in beginsel geen directe formele consequenties verbonden zoals intrekking van de bekostiging of het recht om getuigschriften af te geven. Dit was pas het geval bij langdurige ernstige tekortkomingen.

---

² Inmiddels hebben 45 landen de Bologna Verklaring ondertekend.

³ Hoewel er nog steeds sprake is van visitatie binnen het huidige stelsel, en het aangewezen hoger onderwijs vóór 2002 geen visitatie kende is voor de leesbaarheid ervoor gekozen om steeds te spreken over het visitatiestelsel (de situatie voor 2002) en het accreditatiestelsel (de situatie na 2002).

De beoordelingseenheid in het visitatiestelsel was de opleiding. De visitatiecyclus duurde gemiddeld ongeveer vijf jaar, dat betekent dat elke vijf jaar alle opleidingen werden gevisiteerd.

2.3 ACCREDITATIESTELSEL

In het accreditatiestelsel geeft de instelling opdracht aan een validerende en beoordelende instantie (VBI) om een kwaliteitsonderzoek uit te voeren. De wetgever heeft voorgeschreven dat de NVAO jaarlijks een lijst opstelt van organisaties die naar haar oordeel over voldoende kwaliteit beschikken om beoordelingen van opleidingen uit te voeren. De NVAO hanteert een protocol (NVAO, 2004) waarin de kwaliteitseisen staan beschreven.

De VBI schrijft een rapport, waarvoor net als voorheen als basis dienen: de zelfevaluatie van de opleiding, de bezoeken van een panel of commissie en diverse vormen van documentatie. De instelling bepaalt zelf - binnen zekere kaders - wanneer en door welke VBI zij zich wil laten beoordelen. Niet langer gebeurt dat per se voor alle gelijksoortige opleidingen op hetzelfde moment, al is dat in het wetenschappelijk onderwijs in de praktijk vooralsnog wel het geval.

Evenals in het visitatiestelsel is de beschrijving van de kwaliteit van de opleiding meerdimensionaal. Het beoordelingskader met de eisen voor de basiskwaliteit is wel nieuw; het is opgesteld door de Nederlands-Vlaams Accreditatie Organisatie (NVAO, 2003). De NVAO verleent accreditatie na toetsing van het VBI-rapport aan de hand van een eigen beoordelingskader. De NVAO spreekt een oordeel uit: wel of niet geaccrediteerd. De accreditatiecyclus is zes jaar. Dat betekent dat elke zes jaar alle opleidingen moeten worden geaccrediteerd.

De VBI hanteert een eigen beoordelingskader dat het beoordelingskader van de NVAO concretiseert en vertaalt naar domeinspecifieke eisen voor de desbetreffende opleiding. De feitelijke beoordeling wordt uitgevoerd door een panel van deskundigen, samengesteld door de VBI.

Toets nieuwe opleiding

Een procedure die vergelijkbaar is met de accreditatie van bestaande opleidingen wordt gehanteerd voor de beoordeling van nieuwe opleidingen. Deze procedure staat beschreven in het 'Toetsingskader nieuwe opleidingen hoger onderwijs' (NVAO, 2003). De beoordeling wordt in opdracht van de NVAO uitgevoerd door een team van deskundigen en dus niet door een VBI.

De volgende paragraaf gaat in op de voornaamste verschillen tussen het visitatie- en het accreditatiestelsel, voorzover relevant vanuit de vraag naar de kosten van het stelsel. De bijzonderheden komen in navolgende hoofdstukken aan de orde; het gaat vooralsnog om een schets van de grote lijnen.

2.4 DE KOSTENASPECTEN IN HET VISITATIESTELSEL EN HET ACCREDITIESTELSEL

Kostenaspecten in het visitatiestelsel

In het visitatiestelsel was de organisatie van de visitaties voor bekostigde instellingen in handen van twee organisaties: de HBO-raad en de VSNU. De organisatie en de uitvoering van de visitaties werden grotendeels betaald door de instellingen via de jaarlijkse contributie aan de VSNU en HBO-raad en aanvullende facturering. Hierbij dient wel te worden bedacht dat de contributies werden benut voor dienstverlening aan de leden, dus naast de kwaliteitszorg bijvoorbeeld ook voor advieswerkzaamheden. Daarbij was overigens in het HBO vanaf het jaar 2001 sprake van een overheidssubsidie van zo'n € 2 mln. aan de HBO-Raad. Inspanningen en (informatie over) kosten waren daardoor niet één op één aan elkaar gerelateerd en gingen gedeeltelijk op in het grotere geheel aan betalingen voor de dienstverlening van de koepels. De HBO-raad en de VSNU hoefden de instellingen - hun leden - geen BTW in rekening te brengen voor hun diensten.

De instellingen maakten kosten voor het opstellen van een zelfevaluatie-rapport en voor de communicatie met de visitatiecommissie. Voor de meta-evaluatie en de evaluatie van de bestuurlijke hantering stelden de instellingen informatie beschikbaar aan de Inspectie van het Onderwijs. De inspectie voerde vervolgens gesprekken met de instelling. Voor de inspectiewerkzaamheden was geen tarief verschuldigd.

Kostenaspecten in het accreditatiestelsel

De instellingen maken kosten voor het opstellen van een zelfevaluatie-rapport en voor de communicatie met de VBI (voorheen de koepel) en het panel. Daar is de NVAO bij gekomen. De meta-evaluatieve taak van de inspectie is verdwenen, evenals de evaluatie van de bestuurlijke hantering. De instellingen betalen per rapport een vergoeding aan de VBI. De prijs komt in onderling overleg tussen VBI en instelling tot stand. De VBI's moeten de instellingen - hun klanten - 19% BTW in rekening brengen over het netto factuurbedrag.

Voor de accreditatie-uitspraak brengt de NVAO een tarief in rekening bij de instelling van € 500. Ook voor de goedkeuring van een nieuwe opleiding via een 'toets nieuwe opleiding' moet aan de NVAO een bedrag worden betaald (maximaal € 10.000). De verlenging van de beoordelingscyclus van vijf naar zes jaar betekent een kostenverlaging.

Tot slot heeft de invoering van het bachelor-masterstelsel (BaMa) het aantal te accrediteren eenheden verhoogd, en daarmee de kosten van accreditatie in met name het wetenschappelijk onderwijs. Deze kostenstijging kan niet worden toegeschreven aan het accreditatiestelsel als zodanig. Er is hier sprake van samenloop van de invoering van BaMa en accreditatie.

Financiering

In het rapport van de Commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs (2001) wordt een prognose van de jaarlijkse kosten van de NVAO gemaakt. De lopende begroting zou jaarlijks zo'n f 7,27 mln. moeten bedragen. Dat komt neer op een bedrag van € 3,3 mln. (in prijzen van 2001⁴). De huidige begroting van de NVAO bedraagt € 3,545 mln. De toename van € 0,245 mln. is nagenoeg gelijk aan de compensatie voor de stijging van het algemene prijsindexcijfer in deze periode. Het destijds gecalculerde budget stemt dus in hoge mate overeen met het huidige budget van de NVAO.

De instellingen betalen de kosten van accreditatie uit de lumpsum-financiering. Met ingang van 2005 is aan het daarvoor beschikbare budget in het WO een bedrag van € 1 mln. toegevoegd in verband de invoering van het bachelor-masterstelsel, waaronder de accreditatie van de extra opleidingen die het gevolg zijn van de invoering van BaMa. In het HBO was in de jaren 2001-2004 reeds sprake van een subsidie voor externe kwaliteitszorg van zo'n € 2 mln. aan de HBO-raad⁵. Met ingang van 2005 is dit bedrag toegevoegd aan het lumpsum-budget van de instellingen. Omdat het hier gaat om de dekking van de kosten die de instellingen maken behoren deze bedragen niet te worden meegenomen in het kostprijsmodel. De dekking van de kosten van de inspectie in het visitatiestelsel betroffen apparaatskosten van het ministerie van OCW. Ook deze post wordt daarom buiten het kostprijsmodel gehouden. Dit in tegenstelling tot de subsidie aan de NVAO, die afkomstig is uit de programmamiddelen voor het hoger onderwijs.

⁴ De opbouwkosten in de beginperiode (van € 1,7 mln.) zijn in dit bedrag niet meegenomen.

⁵ Overigens is dit bedrag indertijd niet uit de lumpsum betrokken maar als extra subsidie verstrekt.

DE KOSTEN VAN HET ACCREDITATIESTELSEL

3.1 INLEIDING

Om een schatting van de externe kosten van het accreditatiestelsel te maken is een kostprijsmodel ontwikkeld voor het bekostigd onderwijs. In paragraaf 3.2. worden daarvan de hoofdlijnen weergegeven, waarna in paragraaf 3.3 de uitkomsten worden toegelicht. Voor een verdere precisering met betrekking tot de basisgegevens en de aannames verwijzen we naar bijlage I. Paragraaf 3.4 gaat kort in op de interne kosten die de instellingen maken. Voor het aangewezen onderwijs bleken onvoldoende gegevens beschikbaar te zijn om een betrouwbare schatting te maken. Hier is een globale schatting gemaakt van de kosten met behulp van de uitkomsten van het kostprijsmodel voor het bekostigd onderwijs (paragraaf 3.5). In paragraaf 3.6 wordt het antwoord op de eerste onderzoeksvraag geformuleerd.

3.2 KOSTPRIJSMODEL BEKOSTIGD ONDERWIJS

Indeling van de kosten

In het kostprijsmodel worden de volgende kostencategorieën onderscheiden:

Externe kosten

- De vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen voor de accreditatie van een bestaande opleiding en de toets nieuwe opleiding.
- De vergoeding die de instellingen betalen aan de VBI die het kwaliteitsonderzoek uitvoert. Over dit bedrag wordt BTW in rekening gebracht.
- De kosten van de NVAO voorzover deze niet uit de tarieven worden gedekt maar uit een subsidie van OCW.

Interne kosten

- De interne kosten van instellingen. Het betreft hier kosten in verband met het opstellen van een zelfevaluatie, de communicatie met de VBI en de communicatie met de NVAO.

Kort samengevat worden de kosten van het accreditatiestelsel op jaarbasis dus in de volgende categorieën ingedeeld:

Externe kosten:

- I de vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen;
- II de vergoeding die de instellingen aan de VBI's betalen;
- III de OCW-subsidie aan de NVAO.

Interne kosten

- IV de interne kosten die de instellingen maken;

De aanpak: macro

De cijfers representeren geschatte gemiddelde kosten. Van jaar tot jaar, maar ook van instelling tot instelling kunnen de kosten variëren. Omdat de kostenbepalende

factoren, zoals het aantal te accrediteren opleidingen, ook van jaar tot jaar kunnen verschillen zijn steeds de kosten van de totale accreditatiecyclus berekend. Deze worden vervolgens door zes gedeeld om de gemiddelde kosten op jaarbasis te berekenen.

Op grond van gegevens uit meerdere bronnen (NVAO, VBI's, de internetsites van de instellingen en bewerkingen van CROHO) is het totaal aantal te accrediteren opleidingen berekend. In één totale accreditatiecyclus van zes jaar worden in het bekostigde hoger beroepsonderwijs zo'n 1.150 opleidingen geaccrediteerd en in het bekostigde wetenschappelijk onderwijs zo'n 1.250, samen dus ongeveer 2.400 opleidingen. Dit betekent dat alle bekostigde instellingen samen 2.400 bachelor- en masteropleidingen aanbieden die formeel eens in de zes jaar geaccrediteerd moeten worden.

3.3 EXTERNE KOSTEN

3.3.1 DE VERGOEDING DIE DE INSTELLINGEN AAN DE NVAO BETALEN

Accreditering bestaande opleidingen

Om de totale vergoeding die de instellingen op jaarbasis aan de NVAO betalen in kaart te brengen is het aantal accreditaties van belang. De accreditatie-eenheid is de opleiding zoals gedefinieerd in de wet, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen bachelors en masters. Afzonderlijke opleidingsvarianten (voltijd, deeltijd, duaal) en dislocaties worden daarbij niet apart in rekening gebracht. Voor elke opleiding in deze zin hanteert de NVAO een tarief van € 500 voor de accreditatie. Vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal opleidingen dat jaarlijks in het HBO en WO wordt geaccrediteerd (respectievelijk $1150/6 = 190$ en $1250/6 = 210$) geeft dat respectievelijk € 95.000 in het HBO en € 105.000 in het WO per jaar.

Toets nieuwe opleiding

Ook voor de toets van een nieuwe opleiding brengt de NVAO een tarief in rekening. In het kostprijsmodel zijn deze kosten meegerekend als kosten van de accreditatie. De wetgever heeft er immers voor gekozen de procedure voor de aanmelding en goedkeuring van een nieuwe opleiding zowel inhoudelijk als procedureel nauw te laten aansluiten bij de accreditering van bestaande opleidingen. De bijbehorende kosten worden daarom als onderdeel beschouwd van het totale stelsel van accreditatie. Voor de toets van een nieuwe opleiding is het tarief maximaal € 10.000. Volgens opgave van de NVAO is het gemiddelde tarief in 2005 zo'n € 7.500⁶. Het aantal maal dat in 2005 een toets nieuwe opleiding wordt aangevraagd is ongeveer 36. Dat is zo'n 1,5% van het totale huidige bestand

---

⁶ De NVAO verricht soms minder werk. Dat is een reden dat het gemiddelde tarief lager is dan het maximumtarief. Overigens kan hier een oorzaak liggen van het feit dat een aantal instellingen de tariefstelling van de NVAO als niet-transparant bestempelt.

van te accrediteren opleidingen in HBO en WO. Daarmee komen de totale kosten in verband met de toets nieuwe opleiding in het HBO en WO respectievelijk op € 130.000 en € 140.000 per jaar.

Geschatte totale kosten per jaar

Bovenstaande gegevens leiden tot het volgende totaalbeeld:

Jaarlijks aan de NVAO te betalen gemiddelde bedragen

Kostensoort	HBO	WO	Totaal
Accreditering bestaande opleiding (à € 500)	€ 95.000	€ 105.000	€ 200.000
Toets nieuwe opleiding (à € 7.500)	€ 130.000	€ 140.000	€ 270.000
Totaal	€ 225.000	€ 245.000	€ 470.000

De uitkomsten komen overeen met de prognose van de NVAO voor het jaar 2005.

3.3.2 DE VERGOEDING DIE DE INSTELLINGEN AAN DE VBI'S BETALEN

Toets nieuwe opleiding

Vooralsnog zijn de VBI's nauwelijks betrokken bij de toets nieuwe opleiding. In hoeverre dit in de nabije toekomst wel het geval zal zijn is niet te voorspellen. In de toekomst kan dus sprake zijn van een nieuwe kostenpost, namelijk de betalingen aan de VBI in verband met de voorbereiding van de toets nieuwe opleiding. Het effect zal hoe dan ook beperkt zijn: de betalingen aan de NVAO zullen kunnen afnemen omdat een deel van het (voorbereidende) werk in dat geval door de VBI wordt gedaan. De toets nieuwe opleiding blijft in deze paragraaf verder buiten beschouwing.

Accreditatie bestaande opleidingen: hoger beroepsonderwijs

Zo'n 70% van de markt in het hoger beroepsonderwijs is in handen van één VBI, de NQA. De tarieven die deze VBI hanteert zijn afhankelijk van:

- de verwantschap tussen de te accrediteren opleidingen: de accreditatie van twee inhoudelijk verwante opleidingen is goedkoper dan de accreditatie van twee opleidingen die inhoudelijk ver van elkaar afstaan,
- het aantal opleidingsvarianten (voltijd, deeltijd en duaal): voor elke extra opleidingsvariant wordt een bedrag in rekening gebracht, en
- het aantal dislocaties: voor elke extra locatie die moet worden beoordeeld wordt een bedrag in rekening gebracht.

Voor elk van deze variabelen zijn schattingen gemaakt die zijn geverifieerd door de VBI.

In het HBO is ongeveer 30% van de markt in handen van andere aanbieders. Ten tijde van het onderzoek waren dat Certiked en Hobéon. Uit de offertes blijkt dat zij per eenheid gemiddeld een iets lagere prijs hanteren. Dit heeft te maken met de aanpak: zij hanteren een sterker procesgeoriënteerde benadering dan de NQA, waarbij ze veelal meerdere opleidingen bij één instelling in één keer behandelen of bepaalde facetten van enkele opleidingen clusteren, hetgeen een schaalvoordeel oplevert. Voor het HBO is in het kostprijsmodel als benadering gerekend met een 10% lagere prijs voor deze 30% van de markt.

ArtEZ

Bij het kiezen van de VBI zijn offertes gevraagd aan drie VBI's voor het kwaliteitsonderzoek van meerdere opleidingen tegelijk. De offertes waren onderling zeer verschillend wat de aanpak en de kostenopbouw betreft (groepering van activiteiten, verdeling tussen centrale en decentrale activiteiten, etc.). De keuze is vooral bepaald op basis van de inhoudelijke visie en de werkwijze van de VBI en niet zozeer op basis van de prijs. De prijzen ontliepen elkaar uiteindelijk niet zoveel.

Hogeschool Drenthe

De betreffende VBI besloot om onder andere het kwaliteitssysteem van de verschillende opleidingen van de hogeschool in één keer te bespreken. Hierdoor werd het aantal dagen dat het panel de instelling bezocht teruggebracht van tien naar zes. Doelstelling, programma, inhoud en documentenonderzoek werden voor iedere opleiding apart bevestigd, maar het gesprek met studenten vond voor de vijf opleidingen in twee tranches en dus deels voor meer opleidingen tegelijkertijd, plaats. Dit gold ook voor de gesprekken met het beroepenveld en de alumni.

Jaarlijks wordt in het HBO gedurende een accreditatiecyclus zo'n € 4 mln.⁷ door de instellingen aan de VBI's betaald (inclusief BTW). Per te accrediteren opleiding is dat een gemiddeld bedrag van zo'n € 21.000, eveneens inclusief BTW. Afhankelijk van de kenmerken van de opleiding (aantal varianten, etc.) en de VBI kunnen de bedragen van opleiding tot opleiding echter fors verschillen.

Saxion Hogescholen

Met de VBI is een package-deal gesloten voor de beoordeling van 19 hbo-bacheloropleidingen. Bij de accreditatie wordt door de VBI in overleg met Saxion bekeken welke opleidingen als gezamenlijk beoordeeld kunnen worden. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de verschillende opleidingsvarianten die Saxion per opleiding kent.

Fontys Hogescholen

Een bepaalde opleiding kon tegelijk met twee vergelijkbare opleidingen van andere hogescholen worden beoordeeld. Hierdoor was de rekening van de VBI lager. Bij drie andere opleidingen van de instelling heeft een geclusterde beoordeling

---

⁷ Zie bijlage I punt 13 voor de berekening.

plaatsgevonden. Dat kon omdat de opleidingen veel gemeenschappelijke elementen hebben, zoals het personeelsbeleid, de faciliteiten en de kwaliteitszorg. Er was één visitatiepanel, met daarin per opleiding een deskundige. De VBI schreef wel drie afzonderlijke rapporten.

Accreditatie bestaande opleidingen: wetenschappelijk onderwijs

In het bekostigd wetenschappelijk onderwijs is thans één VBI actief, QANU. De universiteiten hebben hier bewust voor gekozen in verband met de door hen voorgestane evaluatieprocedure, de kennis die QANU heeft van het universitaire onderwijs en het behoud van de mogelijkheid voor landelijke vergelijking van de uitkomsten.

De prijs die deze VBI in rekening brengt is gebaseerd op de kosten voor de accreditatie van een bacheloropleiding en de bijbehorende masteropleiding samen, in het vervolg de bachelor-mastercombinatie genoemd. Uitgangspunt in het kostprijsmodel is dat er landelijk zo'n 450 bachelor-mastercombinaties zijn (samen dus 900 te accrediteren opleidingen) en dat de rest van de ongeveer 1250 opleidingen (350 dus) aan één van die bachelor-mastercombinaties verwant is. Dit is van belang omdat voor een verwante (extra) bachelor- of masteropleiding een lager tarief geldt.

Naast het aantal te accrediteren opleidingen speelt bij de betreffende VBI ook een rol hoeveel instellingen een zekere opleiding aanbieden. Als een opleiding door meer instellingen wordt aangeboden, wordt de prijs die elke instelling betaalt lager wanneer die instellingen gelijktijdig en gezamenlijk het traject ingaan. Ter indicatie: het bedrag dat een instelling moet betalen die als enige een bepaalde opleiding aanbiedt is ongeveer tweemaal zo hoog als de prijs die een instelling moet betalen voor een opleiding die door tien instellingen wordt aangeboden. De door de NVAO toegelaten combinaties van beoordelingen zijn overigens niet opgenomen in het huidige protocol, waardoor een en ander voor instellingen onvoldoende kenbaar is.

De schaalvoordelen die in het wetenschappelijk onderwijs kunnen worden behaald doordat alle opleidingen vooralsnog landelijk op hetzelfde moment worden geaccrediteerd, komen dus via het lagere tarief ten goede aan de instellingen. In het HBO is deze landelijke aanpak niet voor alle opleidingen aan de orde (en als dat wel zo is, niet per se voor alle instellingen die deze opleiding aanbieden). Dit heeft te maken met het feit dat er in het HBO meerdere VBI's actief zijn. Tot slot bepaalt ook bij de universiteiten het aantal extra varianten (voltijd, deeltijd, duaal) en het aantal dislocaties het tarief. Het kostprijsmodel houdt ook hier rekening mee.

Universiteit Leiden

Voor iedere bachelor- en masteropleiding stelde de VBI een apart rapport op. Voor iedere additionele variant (voltijd, deeltijd en duaal) werd één dag extra inzet berekend. In de zelfevaluatie werd de opleidingsvariant apart beschreven wanneer de opleidingsvariant specifieke kenmerken had. Drie van de zes onderwerpen van

het NVAO-kader -voorzieningen- personeel en kwaliteitszorg, zijn op een hoger aggregatieniveau (het facultaire niveau) beoordeeld.

Opgeteld betalen de universiteiten jaarlijks zo'n € 2,4 mln. aan de VBI (inclusief BTW)⁸. Dat komt neer op een gemiddeld bedrag van zo'n € 26.000 voor de accreditatie van een bachelor-mastercombinatie, en een bedrag van zo'n € 6.000 voor elke extra masteropleiding. Opnieuw geldt: afhankelijk van de precieze situatie kunnen de bedragen per accreditatie fors verschillen⁹.

Geschatte totale kosten per jaar

Het voorgaande samenvattend ontstaat het volgende beeld:

Betalingen aan de VBI's per jaar (in mln.)

	HBO	WO	Totaal
Betaling exclusief BTW	€ 3,4	€ 2,0	€ 5,4
BTW	€ 0,6	€ 0,4	€ 1,0
Totaal	€ 4,0	€ 2,4	€ 6,4

Verklaring verschil HBO - WO

Het aantal te accrediteren opleidingen in HBO en WO verschilt minder dan 10%: 1.150 versus 1.250. Toch verschillen de bedragen die aan VBI's worden betaald relatief fors: € 4 mln. voor het HBO versus € 2,4 mln. voor het WO. Het verschil laat zich als volgt verklaren. Nagenoeg alle HBO-opleidingen zijn vierjarige bacheloropleidingen, terwijl een aanzienlijk deel van de WO-opleidingen één- of tweejarige masteropleidingen zijn die inhoudelijk aan een bacheloropleiding gekoppeld zijn. Dit maakt het kwaliteitsonderzoek van masteropleidingen minder arbeidsintensief, en dat vertaalt zich in een lager tarief. Daarbij komt dat in het HBO meer dan in het WO sprake is van dislocaties, en dat HBO-opleidingen gemiddeld aanzienlijk meer varianten hebben: een fors deel van de HBO-opleidingen biedt naast een voltijd- ook een deeltijdvariant en/of een duale variant aan. In het wetenschappelijk onderwijs komt dat minder voor, met name wat betreft de duale opleidingsvorm.

De schaalvoordelen in het HBO en het WO zijn overigens verschillend van aard. In het HBO doen zich schaalvoordelen voor omdat de VBI's bij één instelling vaak meerdere opleidingen tegelijk onderzoeken. In het WO is sprake van een ander schaalvoordeel omdat de instellingen er voor gekozen hebben om vooralsnog alle

⁸ Zie bijlage I punt 16 voor de berekening.

⁹ De VBI in het WO, QANU, heeft aangegeven dat momenteel geen sprake is van een gelijkmatig gespreid activiteitsniveau. Hierdoor dreigt een stuwmeer en dat kan extra kosten met zich mee brengen.

gelijksoortige opleidingen van verschillende instellingen op hetzelfde moment te laten beoordelen. Dat schaalvoordeel is in het HBO minder van toepassing.

3.3.3 DE OCW-SUBSIDIE AAN DE NVAO

Het budget van de NVAO is € 3.545.000 per jaar (Rijksbegroting, 2005). De middelen die de NVAO jaarlijks ontvangt zijn gemaximeerd in die zin dat het totaal van tariefsinkomsten en rijksbijdrage samen dit bedrag niet overschrijdt. Weliswaar is de subsidie die OCW aan de NVAO verstrekt niet een directe kostenpost voor de instellingen, maar het bedrag is in de analyse wel relevant. Deze subsidie wordt namelijk uit de programmamiddelen van het hoger onderwijs gefinancierd. Was het accreditatiestelsel niet ingevoerd dan was dit bedrag op een andere manier ten goede gekomen aan het hoger onderwijs.

Het budget van de NVAO is ten opzichte van de prognoses ten tijde van de invoering van het accreditatiestelsel gestegen met een bedrag dat overeenkomst met de stijging van het prijsindexcijfer in dezelfde periode, namelijk zo'n 8% (CBS, 2005). Voor het jaar 2005 werd eerder het totaal van de tariefsinkomsten berekend op zo'n € 470.000 (zie paragraaf 3.2.2). Per saldo ontstaat dan het volgende beeld:

Subsidie aan de NVAO (per jaar)

Kostenpost	Bedrag
Totaal budget NVAO (2005)	€ 3.545.000
Af: ontvangsten van instellingen	-€ 470.000
Saldo	€ 3.075.000

3.3.4 RECAPITULATIE

Het voorgaande samenvattend kunnen de externe kosten van accreditatie in het bekostigd onderwijs als volgt worden geschat.

Totale externe kosten accreditatiestelsel op jaarbasis (in mln. afgerond)

	HBO	WO	Totaal
I de vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen	€ 0,2	€ 0,3	€ 0,5
II de vergoeding die de instellingen aan de VBI's betalen	€ 4,0	€ 2,4	€ 6,4
III de subsidie aan de NVAO	€ 1,5	€ 1,6	€ 3,1
Totaal	€ 5,7	€ 4,3	€ 10,0

Voor een toelichting op de toerekening van de subsidie aan de NVAO (III) aan de deelsectoren HBO en WO wordt verwezen naar punt 20 van bijlage I.

3.4 DE INTERNE KOSTEN VAN DE INSTELLINGEN

Naast externe kosten zijn aan de accreditatie ook interne kosten verbonden: kosten die niet leiden tot betalingen aan andere partijen.

Toets nieuwe opleiding

De interne kosten die de instellingen voor de toets nieuwe opleiding maken zijn slechts in geringe mate te herleiden tot kosten in verband met accreditatie. Het merendeel van de kosten betreft organisatorische voorbereiding, inhoudelijke ontwikkeling van de nieuwe opleiding en afstemming op de markt.

Hogeschool NTI

De hogeschool heeft zich ter voorbereiding op twee aanvragen voor een toets nieuwe opleiding laten begeleiden door een onderwijsadviesbureau. Hier is voor gekozen omdat een dergelijk traject verder gaat dan de normale werkzaamheden van de centrale afdeling kwaliteitszorg van de instelling. Door vier mensen zijn er nieuwe opleidingen ontwikkeld: leerlijnen opgezet, de hoofddocent is geschoold, er zijn competentiegerichte profielen opgesteld en er is een beroepenveld-commissie ingericht.

De accreditatiekosten betreffen voorbereiding van het onderzoek door het panel van de NVAO en de communicatie met de NVAO. Een opleiding die een positieve toets nieuwe opleiding heeft gekregen heeft daarvan later baat bij de beoordeling in het kader van accreditatie, omdat de kaders van de toets nieuwe opleiding en het kader van de accreditatie van bestaande opleidingen vrijwel gelijk zijn. Om deze reden, maar ook vanwege het feit dat het aantal nieuwe opleidingen ten opzichte van de bestaande opleidingen gering is, wordt het onderdeel interne kosten van de toets nieuwe opleiding onderstaand buiten beschouwing gelaten.

Accreditatie bestaande opleidingen

Ten aanzien van de interne kosten die verband houden met de kwaliteitszorg rond bestaande opleidingen is het de vraag welk deel van de inspanningen aan de interne kwaliteitszorg en welk deel aan de externe kwaliteitszorg - de accreditatie - mag worden toegerekend. Elke instelling wordt geacht regelmatig informatie te verzamelen over de realisatie van haar doelstellingen. Ook wordt elke instelling geacht de interne kwaliteitszorg op orde te hebben. Welk deel van de activiteiten aan de interne kwaliteitszorg en welk deel aan de externe kwaliteitszorg mag worden toegerekend blijft echter de vraag. Mag bijvoorbeeld worden verondersteld dat een periodieke zelfevaluatie als vanzelfsprekend behoort tot de externe kwaliteitszorg? Daar komt bij dat de hoogte van de kosten sterk afhankelijk is van de uitgangspositie van de instelling: is de kwaliteitszorg goed op orde dan is de extra inspanning die het kost om een goede zelfevaluatie te maken veel beperkter dan wanneer de kwaliteitszorg niet op orde is.

Om deze redenen zijn de interne kosten van accreditatie buiten de kwantitatieve vergelijking van de vroegere en de huidige situatie gehouden. De totale interne

kosten kunnen echter wel globaal worden geschat op basis van de gesprekken met vertegenwoordigers van de instellingen en de gegevens die zij ter beschikking stelden.

De interne kosten bestaan voor het overgrote deel uit de personele inzet die per te accrediteren opleiding nodig is voor:

- het uitvoeren van een zelfevaluatie en het schrijven van een zelfevaluatiereport,
- de communicatie met de VBI over de aanpak, het bezoek van het onderzoekspanel en het (concept-)rapport, en
- de communicatie met de NVAO, onder andere bij de afhandeling van de accreditatie.

Universiteit Leiden

Zelfevaluatie

De kwaliteit van de zelfevaluatie is beduidend verbeterd ten opzichte van het verleden, vindt de opleiding zelf. De kernvraag gedurende het accreditatieproces is of de kwaliteit gerealiseerd wordt en door de opleiding bewezen kan worden. Dat vergt onderbouwing en verantwoording met veel (aanvullende) documenten. Hierdoor is de bewijslast enorm gestegen.

Communicatie

Vanwege de implicaties van het accreditatieproces heeft er veel overleg plaatsgevonden en op diverse niveaus (dat van de opleiding, de faculteit en de instelling als geheel). De VBI hanteerde een kader met meer indicatoren per aspectniveau dan het NVAO-kader. Daarnaast was de wijze waarop het VBI-protocol gehanteerd moest worden onduidelijk.

ArtEZ

Zelfevaluatie

De tijd die de opleidingen besteden aan de zelfevaluatie is groot. Met name voor kleine opleidingen is dit een aanzienlijke kostenpost. Het is met name de gedetailleerdheid van het VBI-referentiekader (dat gedetailleerder is dan het NVAO-kader) en de daarmee gepaard gaande bewijslast die veel tijd vergen van de opleiding. Uitspraken uit de zelfevaluatie moesten additioneel worden onderbouwd en worden verantwoord met aanvullende documenten.

Communicatie

Tussen de opleiding en de VBI is vaak overlegd om de interpretatie van de opleiding en de daarmee samenhangende beoordeling op elkaar af te stemmen. Het kader van de NVAO is breder interpreteerbaar dan het kader van de VBI.

Schatting van de totale interne kosten per te accrediteren opleiding

De zожuist onderscheiden kostencategorieën zijn gekwantificeerd door eerst de benodigde personele inzet te schatten (zie de bovenste helft van onderstaande staat) en deze vervolgens in geld om te rekenen (zie de onderste helft). De sleutel daarvoor is een normbedrag op jaarbasis voor de salariskosten van drie soorten functionarissen en wel op ondersteunend niveau, op beleidsniveau en op managementniveau¹⁰. Op deze wijze kunnen de totale interne kosten voor accreditatie per opleiding worden berekend op ongeveer € 55.000¹¹. Dit zijn de geschatte interne kosten voor de accreditatie van één bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs of één bachelor-mastercombinatie in het wetenschappelijk onderwijs. Het is het gemiddelde van de bedragen die in de beschikbare documentatie en de gesprekken naar voren kwamen¹². Ten overvloede: daarbij wordt geen uitspraak gedaan over de vraag welk deel van dit bedrag aan de accreditatie moet worden toegerekend en welk deel aan de interne kwaliteitszorg.

Ruwe schatting kosten proces zelfevaluatie – accreditatie

	Ondersteuning	Beleidsniveau	Management	Totaal
Inzet in fte				
Zelfevaluatie uitvoeren en schrijven	0,20	0,30	0,01	0,51
VBI: voorbereiding, bezoek, afhandeling (rapport)	0,05	0,12	0,04	0,21
Afwikkeling traject NVAO	0,01	0,03	0,01	0,05
Totaal	0,26	0,45	0,06	0,77
Kosten van een fte op jaarbasis:	€ 55.000	€ 75.000	€ 105.000	

¹⁰ De kosten per fte op jaarbasis zijn geschat op basis van de berekeningssystematiek van het Ministerie van Financiën (2005).

¹¹ Hierbij moet wel worden bedacht dat met de invoering van accreditatie soms (eenmalige) investeringen worden gedaan om het kwaliteitszorgstelsel aan de nieuwe eisen aan de te passen. Instellingen verwachten in de volgende ronde te profiteren van de opgedane ervaring en de opgebouwde (data-)systemen. Dergelijke eenmalige, vaak opleidingsoverstijgende, investeringen zijn niet meegerekend: er is zoveel mogelijk geredeneerd vanuit de gedachte van een 'going concern-situatie'.

¹² Het bedrag van € 55.000 heeft alleen betrekking op de accreditatie van bestaande opleidingen. De kosten die verbonden zijn aan het starten van een nieuwe opleiding zijn hierin dus niet meegenomen.

Omrekening inzet in fte in bedragen

	Ondersteuning	Beleidsniveau	Management	Totaal
Zelfevaluatie uitvoeren en schrijven	€ 11.000	€ 22.500	€ 1.050	€ 34.550
VBI: voorbereiding, bezoek, afhandeling (rapport)	€ 2.750	€ 9.150	€ 4.200	€ 16.100
Afwikkeling traject NVAO	€ 550	€ 1.650	€ 550	€ 2.750
Subtotaal	€ 14.300	€ 33.300	€ 5.800	€ 53.400
Drukken en verspreiden				€ 1.600
Totaal				€ 55.000

Soms worden meerdere aan elkaar gerelateerde opleidingen in dezelfde periode geaccrediteerd, waarbij de kosten per beoordelingseenheid dalen. Immers, voor zo'n extra opleiding kan grotendeels worden teruggevallen op dezelfde infrastructuur, informatiebronnen, etc. en kan ook de beschrijving in de zelfevaluatie van de thema's kwaliteitszorg, organisatie en personeel gemeenschappelijk plaatsvinden. Dergelijke schaalvoordelen gelden in het bijzonder voor masteropleidingen in relatie tot de onderliggende bacheloropleidingen. Al met al zijn de gegevens sterk afhankelijk van de onderliggende aannames. Daarom heeft geen totalisering van de interne kosten plaatsgevonden.

3.5 AANGEWZEN ONDERWIJS

De regelgeving inzake accreditatie is ook van toepassing op het aangewezen onderwijs. Omdat voor het aangewezen onderwijs de gegevens ontbreken die nodig zijn om tot een betrouwbare berekening te komen van de totale kosten wordt voor deze sector volstaan met een globale schatting.

Het aantal aangewezen HBO-opleidingen bedraagt ongeveer 550 en het aantal aangewezen WO-opleidingen ongeveer 50¹³. Als we dezelfde gemiddelde externe kosten per opleiding hanteren als in het bekostigde onderwijs zou dat betekenen dat de externe kosten voor het aangewezen onderwijs liggen tussen de € 2 en de € 3 mln. per jaar¹⁴. Net als de bekostigde instellingen maken de aangewezen instellingen daarnaast ook interne kosten. Deze zijn niet gekwantificeerd.

¹³ Dit is na compensatie voor opleidingen in aanbouw. De gegevens zijn afkomstig uit het centraal register opleidingen hoger onderwijs (CROHO), en betreffen de stand van zaken per augustus 2005.

¹⁴ Zie bijlage I voor bijzonderheden over de berekening.

Omdat het aangewezen onderwijs voorheen geen visitatie kende zoals het bekostigde hoger onderwijs zijn alle kosten verbonden aan de accreditatie in deze sector 'extra'. Wel kende een aantal instellingen al vormen van externe kwaliteitszorg.

LOI

De instelling besteedt naar eigen zeggen al jaren op structurele wijze tijd en geld aan kwaliteitszorg, onder andere door periodiek interne audits te houden en enquêtes en evaluaties onder studenten uit te voeren. Het kwaliteitszorgsysteem op zich is dan ook geen gevolg van het nieuwe accreditatiestelsel. Een aantal indicatoren uit het NVAO-kader werd in het verleden niet meegenomen bij de interne audits. Dit gebeurt nu wel: inzake rendementgegevens en het expliciteren van het bachelorniveau bijvoorbeeld, is veel overleg gevoerd en moesten nieuwe documenten ontwikkeld worden. De zelfevaluatie vergt meer tijd omdat de oordelen nu uitgebreider onderbouwd moeten worden.

Accreditatie in het aangewezen onderwijs is in 2005 nog maar beperkt aan de orde. Er is namelijk een overgangsregeling van toepassing waardoor voor het merendeel van de opleidingen accreditatie pas vanaf 2007 plaatsvindt. De geschatte kosten gelden dus voor de vooralsnog fictieve *going concern*-situatie die eigenlijk pas over enkele jaren echt van toepassing is. Juist als gevolg van de kosten van accreditatie kan het overigens zijn dat (vooral kleinere) particuliere aanbieders zich de komende jaren terugtrekken. Het aantal aangewezen opleidingen zou dan dalen.

3.6 ANTWOORD OP DE EERSTE ONDERZOEKSVRAAG

Geconcludeerd kan worden dat de kosten van het accreditatiestelsel reeds zo'n € 10,0 mln. per jaar bedragen voor het bekostigd onderwijs, als alleen de externe kosten worden meegerekend. Daarnaast zien de instellingen zich gesteld voor interne kosten. Het is echter de vraag welk deel van deze interne kosten aan de externe kwaliteitszorg en welk deel aan de interne kwaliteitszorg dient te worden toegerekend. Voor het aangewezen onderwijs gaat het om een bedrag van tussen de € 2 en de € 3 mln. aan externe kosten. Ook de aangewezen instellingen zien zich daarnaast gesteld voor interne kosten.

De cijfers representeren steeds geschatte gemiddelde kosten. Van jaar tot jaar, maar ook van opleiding tot opleiding kunnen de kosten variëren. Hier ligt een verklaring voor het feit dat de perceptie van afzonderlijke instellingen ten aanzien van de kostenstijging soms anders is dan de uitkomsten van het model rechtvaardigen.

Hogeschool Drenthe

De Hogeschool Drenthe is een kleine instelling. Daardoor komen de kosten van accreditatie extra hard aan. De overheid heeft weliswaar via de lumpsum de bijdrage voor kwaliteitszorg verhoogd, maar aangezien deze bijdrage per student

wordt verrekend levert de compensatie kleine opleidingen minder op dan grote opleidingen. Dit terwijl de kosten per opleiding - de betalingen aan de VBI en de NVAO - voor zowel kleine als grote opleidingen ongeveer gelijk zijn.

Als de totale (externe) kosten van het accreditatiestelsel in het bekostigd hoger onderwijs worden afgezet tegen het totaal aan middelen dat in 2005 beschikbaar is voor de toerusting van het hoger onderwijs, dan ontstaat het volgende beeld (gegevens op basis van de Rijksbegroting, 2005).

Totale kosten accreditatie per jaar in procenten van het totale budget (in mln.)

	HBO	WO	Totaal (afgerond)
(1) Totale kosten van accreditatie per jaar	€ 5,7	€ 4,3	€ 10,0
(2) Subsidie conform de Rijksbegroting 2005	€ 1.749	€ 1.062	€ 2.810
(3) Kosten (1) als percentage van de subsidie (2)	0,33%	0,40%	0,36%

De (externe) kosten van accreditatie voor de gezamenlijke instellingen bedragen jaarlijks zo'n 0,36% van het budget dat overeenkomstig de Rijksbegroting beschikbaar is voor de toerusting van het hoger onderwijs (laatste kolom). Voor de afzonderlijke deelsectoren lopen de percentages licht uiteen, zoals uit de voorgaande kolommen blijkt¹⁵.

Een vergelijking met andere landen inzake de hoogte van deze kosten is niet te maken. De enige openbare financiële gegevens over kosten van externe kwaliteitszorg in het hoger onderwijs betreffen gegevens uit het Verenigd Koninkrijk (HEFCE, 2005). Het Verenigd Koninkrijk kent evenwel een geheel andere opzet van de externe kwaliteitszorg, waarbij sprake is van institutionele evaluaties. Vandaar dat is afgezien van het opnemen van een vergelijking met de situatie in het Verenigd Koninkrijk.

¹⁵ Hierbij zijn – net zoals dat in de Rijksbegroting (2005) gebeurt voor de berekening van de onderwijsuitgaven per student – de middelen voor het wetenschappelijk onderwijs gecorrigeerd voor het bedrag dat deze deelsector ontvangt onder de noemer wetenschap en medische voorzieningen. Het betreft 2/3e deel van de totale subsidie. Na aftrek hiervan resteert de subsidie die beschikbaar is voor het wetenschappelijk onderwijs en dus mag worden vergeleken met de subsidie aan het hoger beroepsonderwijs.

ACCREDITATIEESTELSEL VERSUS VISITATIEESTELSEL

4.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk beantwoordt de tweede onderzoeksvraag: welke factoren bepalen de meerkosten van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel en om welke bedragen gaat het?

De instellingen en de koepels voor het hoger onderwijs beschikken niet over adequate, het gehele stelsel omvattende gegevens over de kosten die in het verleden werden gemaakt voor visitaties. Op basis van de gesprekken konden wel de kostenverhogende en kostenverlagende factoren ten opzichte van vroeger worden vastgesteld. Die factoren worden in dit hoofdstuk benoemd en gekwantificeerd. Behoudens de conclusie dat in het aangewezen onderwijs alle kosten van accreditatie 'extra' zijn - men kende immers geen visitatiestelsel - beperkt dit hoofdstuk zich tot het bekostigd onderwijs.

4.2 EXTERNE KOSTEN

4.2.1 DE VERGOEDING DIE DE INSTELLINGEN AAN DE NVAO BETALEN

In paragraaf 3.3.1 werden de betalingen aan de NVAO voor de accreditatie van bestaande en nieuwe opleidingen berekend. Het ging om de volgende totaalbedragen:

Vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen (per jaar, in mln. afgerond)

	HBO	WO	Totaal
Totaal	€ 0,2	€ 0,3	€ 0,5

Voorheen bestond er geen accreditatieorganisatie (of een vergelijkbaar orgaan) en in het visitatiestelsel waren geen kosten verbonden aan de keuring van een nieuwe opleiding. De vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen voor zowel accreditatie van bestaande opleidingen als voor de toets nieuwe opleidingen is daarom extra ten opzichte van het visitatiestelsel.

4.2.2 DE VERGOEDING DIE DE INSTELLINGEN AAN DE VBI'S BETALEN

Algemeen

De werkzaamheden van de huidige VBI's zijn vergelijkbaar met de werkzaamheden die, rolveranderingen daargelaten, voorheen door de HBO-raad en VSNU werden uitgevoerd c.q. georganiseerd. Onderstaande vergelijkingen vinden dan ook vanuit dat perspectief plaats.

Er is wat de betalingen aan de VBI's betreft sprake van drie kostenverhogende factoren: de BTW, de invoering van het bachelor-masterstelsel en kosten die samenhangen met hogere eisen en onzekerheidsreductie.

BTW

Voorheen was sprake van dienstverlening van de VSNU en de HBO-raad aan de eigen leden. Deze was niet met BTW belast. Nu er VBI's zijn die onafhankelijk zijn van de VSNU en de HBO-raad is er sprake van zakelijke dienstverlening die wel met BTW belast wordt. Het volledige bedrag aan BTW dat de instellingen aan de VBI's betalen wordt daarom als extra kostenpost aangemerkt ten opzichte van het visitatiestelsel. In paragraaf 3.2.3 zagen we dat het om de volgende bedragen gaat:

BTW-component in de betalingen aan de VBI's (per jaar, in mln.)

	HBO	WO	Totaal
Totaal	€ 0,6	€ 0,4	€ 1,0

Invoering bachelor-masterstelsel

Gelijktijdig met de accreditatie werd het bachelor-masterstelsel ingevoerd. De splitting van de doctoraalopleidingen in het wetenschappelijk onderwijs in een bachelor- en een masteropleiding, en de introductie van nieuwe (onderzoeks-)masters leidt tot meer werk bij de VBI's. Vanwege het beperkte aantal masteropleidingen in het HBO is deze post daar op nul gesteld. In het WO gaat het bij benadering om een bedrag van zo'n € 0,5 mln¹⁷. Het toegenomen aantal te accrediteren opleidingen telt ook door in de vergoeding die aan de NVAO moet worden betaald. Dit - overigens relatief beperkte - bedrag is reeds als onderdeel van het totaalbedrag aan vergoeding voor de NVAO opgenomen (zie paragraaf 4.2.1). Samengevat ontstaat het volgende beeld:

Kostenstijging door samenloop invoering BaMa (per jaar, in mln.)

	HBO	WO	Totaal
Totaal	nihil	€ 0,5	€ 0,5

¹⁷ Gerekend is met 20% meerwerk voor 450 bachelor-mastercombinaties (voorheen 450 doctoraalopleidingen) en meerwerk voor 325 extra masters tegen het tarief van de betreffende VBI (plm. € 5.000 excl. BTW). Een en ander exclusief BTW. De BTW werd in de vorige paragraaf reeds in zijn geheel berekend. Zie bijlage I voor een verdere toelichting op de aantallen opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs.

Hogere eisen en onzekerheidsreductie

De kosten van het externe kwaliteitsonderzoek zijn sinds de invoering van het accreditatiestelsel met zo'n 20% gestegen door hogere eisen en onzekerheidsreductie. Dit percentage is een aanname, gebaseerd op de gesprekken die gevoerd zijn met vertegenwoordigers van de instellingen en de VBI's. Dit kan als volgt worden toegelicht.

Het meest zwaarwegend is wellicht dat het nieuwe accreditatiekader uitgebreider is dan de kaders die in het visitatiestelsel werden gehanteerd. De gesprekspartners van de universiteiten ervaren dit meer dan de gesprekspartners uit het hoger beroepsonderwijs als een last. Dit kan te maken hebben met de vertaalslag die de VBI aan de kaders geeft. Daarnaast was het beoordelingskader dat ten tijde van het visitatiestelsel in het hoger beroepsonderwijs werd gehanteerd sterker gericht op een 'procesmatige benadering' en beter vergelijkbaar met accreditatie dan het kader voor het wetenschappelijk onderwijs. Overigens moet daarbij wel worden bedacht dat de universiteiten al enige jaren geleden hebben ingestemd met het NVAO-kader.

Universiteit Utrecht

Het NVAO-kader - en daarmee het VBI-kader - is sterk onderwijskundig geïntereerd terwijl de universiteiten veel meer behoefte hebben aan beoordeling en feedback op niveau en inhoud. Een goed collegiaal gesprek, waarbij wordt ingezoomd op de kwaliteit van afgestudeerden en het onderwijsrendement, zou naar de mening van de faculteit meer opleveren en minder kosten.

Daarnaast zijn de eisen die worden gesteld aan de informatie die nodig is om tot een beoordeling te komen hoger dan voorheen. Zowel uit eigen analyse van de beoordelingskaders als uit de gesprekken met instellingen en VBI's blijkt dat meer en andersoortig bewijsmateriaal wordt gevraagd. Beweringen van zowel de opleiding als de VBI moeten uitgebreider en veelal schriftelijk worden gestaafd.

De ééndimensionale accreditatie-beslissing (wel of niet geaccrediteerd) zet zowel de instellingen als de VBI's aan tot voorzichtigheid. De consequenties voor een opleiding die niet wordt geaccrediteerd zijn fors: beëindiging van de bekostiging en intrekking van het recht om getuigschriften te verstrekken. Dit leidt in de praktijk tot extra voorzorg en inspanningen bij de instellingen en bij de VBI's. Dit aspect vatten we samen onder de noemer 'onzekerheidsreductie'.

Universiteit Utrecht

Dat de consequenties bij accreditatie groter zijn genereert extra bureaucratische inzet bij alle partijen. Hierdoor wordt het duurder dan het visitatiestelsel. Niet alleen de kosten voor de opleiding zelf stijgen, maar ook de kosten van de VBI doordat er meer tekst geëist wordt en met meer docenten wordt gesproken. In de praktijk blijkt dat de NVAO niet alleen het VBI-rapport beoordeelt, maar ook het panel en de opleiding daarna soms nog om toelichting vraagt.

Fontys Hogescholen

De bedoeling van het stelsel is dat de NVAO accrediteert op basis van een rapportage van een door haar geregistreerde VBI. Dit leidde tot de veronderstelling dat de NVAO het oordeel van de (onafhankelijke) VBI niet in twijfel zou trekken. In de praktijk blijkt dat de NVAO dit soms toch doet. Dit leidt tot extra kosten, zowel voor de instellingen die daar extra tijd aan kwijt zijn, als voor het stelsel als geheel. Wat dat laatste betreft is nu onduidelijk wat het precies betekent dat een VBI door de NVAO op de lijst met erkende VBI's geplaatst is.

De ervaring van Fontys illustreert nog een ander punt van onzekerheid: procedures en kaders van de VBI's en de NVAO zijn niet zodanig op elkaar afgestemd dat sprake is van een vloeiende procedure. Het feit dat er sprake is van een registratieregeling biedt op dat punt dus onvoldoende garantie. De wetgever heeft er overigens bewust ervoor gekozen de NVAO hierin ruimte te geven, en het niet honoreren van VBI-rapporten lijkt thans een uitzondering. Deze bevinding zal in het vervolg van de midterm review nog nader worden onderzocht.

Samengevat gaat het in verband met hogere eisen en onzekerheidsreductie naar schatting om onderstaande bedragen.

Kostenstijging door hogere eisen en onzekerheidsreductie (per jaar, in mln.)

	HBO	WO	Totaal
Totaal	€ 0,7	€ 0,3	€1,0

Daarnaast onderscheiden sommige gesprekspartners enkele andere factoren die voor de kostenvergelijking van belang kunnen zijn. Zo werd gesteld dat de kosten van de panelleden die betrokken zijn bij het kwaliteitsonderzoek de afgelopen jaren zijn gestegen. Hoe hoog de stijging precies is, is niet bekend. Ook gaf men aan dat het in toenemende mate moeilijk is voldoende (en voldoende competente) panelleden aan te trekken. De VBI's trachten de kostenstijging te beperken door de bezoeken aan de instellingen efficiënter in te richten. Daar lijkt de rek nu wel uit. Indien de tarieven van de panelleden verder zouden blijven stijgen tot een marktconform tarief zou dit een forse kostenstijging betekenen. Dit punt verdient de komende jaren zeker aandacht.

Tevens werd gewezen op de kosteneffecten in verband met het aantal aanbieders. Dit kan mogelijk tot gevolg hebben dat de gezamenlijke uitvoerders van het externe kwaliteitsonderzoek meer kosten maken dan voorheen. Niet alleen zijn de oorspronkelijke uitvoerders zelfstandig geworden, er zijn ook meer uitvoerders (nu: VBI's). De totale accreditatiemarkt in het HBO was ten tijde van het onderzoek verdeeld over drie VBI's, terwijl voorheen het werk gedaan werd door één organisatie (de HBO-raad). Elke VBI ziet zich gesteld voor overhead- en bestuurskosten, die gedekt moeten worden uit de tarieven.

Eerder werd er op gewezen dat de schaalvoordelen in het HBO en het WO verschillend zijn. In het HBO doen zich schaalvoordelen voor omdat de VBI's bij één instelling vaak meerdere opleidingen tegelijk onderzoeken. In het wetenschappelijk onderwijs is één VBI actief. Hier is sprake van een ander schaalvoordeel omdat de instellingen er voor gekozen hebben om vooralsnog alle gelijksoortige opleidingen van verschillende instellingen op hetzelfde moment te laten beoordelen.

In het HBO, waar wel meerdere aanbieders actief zijn, zien we voorshands nog geen prijsverschillen van betekenis. Er werden overigens wel schaalvoordelen verwacht. Zo beantwoordde de staatssecretaris de schriftelijke vraag van kamerlid Joldersma (2004) als volgt: 'Verwacht kan worden dat op termijn de 'marktwerking' als gevolg van het feit dat de universiteit de mogelijkheid heeft om een keus te maken uit offertes van meerdere VBI's, een prijsdrukkend effect heeft'. Al met al is het nog te vroeg om over het effect van schaalvoordelen definitieve uitspraken te doen.

4.2.3 DE OCW-SUBSIDIE AAN DE NVAO

In paragraaf 3.2.5 werd het bedrag dat de NVAO aan OCW-subsidie ontvangt (€ 3,1 mln.) als kosten voor het accreditatiestelsel aangemerkt. Dit bedrag is in zijn geheel nieuw ten opzichte van het visitatiestelsel. Toegerekend naar de deelsectoren gaat het om de volgende bedragen.

Subsidie aan de NVAO (per jaar, in mln.)

	HBO	WO	Totaal
Totaal	€ 1,5	€ 1,6	€ 3,1

Inspectietoezicht

Met de introductie van het accreditatiestelsel werd een deel van de werkzaamheden van de inspectie hoger onderwijs overgedragen aan de NVAO. Het betreft in totaal zo'n 10 fte. Ogenschijnlijk gaat het hier om een verlaging van de kosten ten opzichte van het visitatiestelsel. Het budget van de inspectie is echter onderdeel van de apparaatskosten van het departement van OCW. Van de vrijvallende middelen kan niet worden gezegd dat zij ten goede komen aan het hoger onderwijs. Zij zijn dan ook niet verrekend in de meerkosten van het accreditatiestelsel.

4.2.4 TOTAALBEELD

Samengevat levert het voorgaande het volgende overzicht op:

Meerkosten accreditatie ten opzichte van visitatie (op jaarbasis, in mln.)

Kostenpost	HBO	WO	Totaal (afgerond)
De vergoeding die de instellingen aan de NVAO betalen	€ 0,2	€ 0,3	€ 0,5
De vergoeding die de instellingen aan de VBI's betalen i.v.m.:			
- BTW	€ 0,6	€ 0,4	€ 1,0
- hogere eisen en onzekerheidsreductie ¹⁸	€ 0,7	€ 0,3	€ 1,0
- invoering bachelor-masterstelsel	-	€ 0,5	€ 0,5
OCW-subsidie aan de NVAO	€ 1,5	€ 1,6	€ 3,1
Totaal (afgerond)	€ 3,0	€ 3,0	€ 6,0

Correctie voor verlenging beoordelingscyclus

In het bovenstaande overzicht is echter nog geen rekening gehouden met de verlenging van de onderzoekscyclus van vijf naar zes jaar. Zonder compensatie voor deze kostenverlagende factor is een reële vergelijking tussen het accreditatiestelsel en het visitatiestelsel niet mogelijk. Door de verlengde cyclus bedragen de kosten van accreditatie elk jaar 5/6 deel van de kosten van visitatie. Anders gezegd: het accreditatiestelsel kost op jaarbasis 1/6 deel minder dan het visitatiestelsel. Het effect laat zich als volgt berekenen:

Meerkosten accreditatie na correctie voor de verlengde onderzoekscyclus (op jaarbasis, in mln.)

	Bedrag
1 De kosten van accreditatie zijn in een cyclus van zes jaar elk jaar	€ 10,0
2 De berekende meerkosten van accreditatie zijn	€ 6,0
3 (= 1-/2) De kosten van visitatie zijn dan	€ 4,0
4 (= 3 x (6/5) Deze kosten werden elke vijf jaar gemaakt. Omgerekend o.b.v. zes jaar geeft	€ 4,8
5 (= 1-4) De gecorrigeerde meerkosten zijn dus op jaarbasis	€ 5,2

Aangezien de kosten van het accreditatiestelsel als uitgangspunt zijn genomen en de meerkosten ten opzichte van het visitatiestelsel zijn berekend, moeten ook de kosten van visitatie nog naar dezelfde zesjarige cyclus worden omgerekend (regel 4). Dit leidt tot het totaalbeeld dat de meerkosten van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel op jaarbasis worden geschat op € 5,2 mln. (regel 5).

¹⁸ Het betreft hier dus de meerkosten voorzover deze in rekening worden gebracht door de VBI's.

Aanloopkosten

Vooraf in de beginjaren zijn kosten verbonden aan de overgang van het visitatiestelsel naar het accreditatiestelsel. Deze zijn buiten het kostprijsmodel gehouden om een zuivere vergelijking mogelijk te maken tussen de kosten van het visitatiestelsel en de kosten van het accreditatiestelsel. Naast de opbouwkosten van de NVAO (€ 1,7 mln.) gaat het ook om kosten bij VBI's en bij de instellingen zelf.

Universiteit Leiden

De wijze waarop het VBI-protocol moest worden gehanteerd was voor de instelling onduidelijk. De opleidingen moesten dit gaandeweg leren, waardoor er veel tijd verloren is gegaan. Deze tijdsinvestering zal bij de volgende accreditatieaanvraag minder zijn. Het is een neveneffect van de invoering van een nieuw proces dat het de eerste keer meer tijd en geld kost. Zo moesten wij ook opnieuw nadenken over ons kwaliteitszorgsysteem, omdat het niet aansloot op het accreditatiekader. Deze vertaalslag heeft veel tijd geveerd, maar is een éénmalige investering als het stelsel over zes jaar nog fungeert volgens de huidige kaders. Een knelpunt was dat de opleiding vanuit het Croho-label beschreven moest worden. Het probleem is dat de opleidingen vaak vanuit een breder kader zijn vormgegeven. Zo wordt een aantal opleidingen waar de major-minorstructuur is ingevoerd door meerdere opleidingen/disciplines aangeboden. Soms is dat een samenwerkingsverband tussen verschillende faculteiten. Hierdoor is het noodzakelijk om een aantal aspecten op facultair of zelf universitair niveau te beschrijven. Het accreditatiekader leent zich hier echter niet voor.

Hogeschool Drenthe

De instelling verwacht dat de eerste keer het meeste werk oplevert omdat het kwaliteitszorgsysteem moest worden opgezet in het instituut Techniek. Hier heeft men de volgende keer en bij andere opleidingen profijt van. De tijd en capaciteit die hiervoor nodig waren stonden zowel binnen het management als bij de betrokken docenten niet ter discussie. Men wilde het allemaal niet voor het papier beschrijven maar op een zodanige wijze oppakken dat het een meerwaarde betekende voor de opleidingen. Doel was een systeem op te zetten dat permanent te gebruiken was.

4.3 INTERNE KOSTEN VAN DE INSTELLINGEN

De meeste instellingen zijn van mening dat ook de interne kosten hoger zijn dan ten tijde van het visitatiestelsel. De redenen die daarvoor worden aangedragen kwamen in de vorige paragraaf reeds aan de orde: het accreditatiekader stelt hogere eisen dan voorheen en de ernstige consequenties van een mogelijke negatieve accreditatie-uitspraak zetten aan tot extra inspanningen. Daarnaast zijn er instellingen die spreken van een grotendeels eenmalige investering die in het verlengde ligt van bestaande voornemens rond uitbreiding c.q. aanpassing van het eigen kwaliteitszorgsysteem. Dat laatste werd vaker gehoord in het HBO dan in het WO, hetgeen aansluit op de bevinding dat de verschillen - i.c. de

meerkosten - tussen vroeger en nu in het WO als omvangrijker worden ervaren dan in het HBO. Overigens zijn er ook instellingen die de lat zelf hoger leggen dan voor de basiskwaliteit noodzakelijk is, hetgeen natuurlijk ook kosten met zich meebrengt.

Wat de interne kosten betreft zijn de meerkosten ten opzichte van vroeger niet gekwantificeerd omdat de daarvoor benodigde gegevens ontbreken.

Fontys Hogescholen

De audit-afdeling begeleidt de accreditatieprocessen bij de verschillende opleidingen, voert onafhankelijke interne audits uit als voorbereiding en informeert de hoofddirectie over de kwaliteit van de opleidingen. Ongeveer een jaar voordat de zelfevaluatie klaar moet zijn, wordt een interne audit uitgevoerd. Het facilitair bedrijf heeft een team met kwaliteitszorgmedewerkers en een team onderwijsinnovatie. De kwaliteitszorgmedewerkers zijn de 'linking pin' en zorgen ervoor dat het kwaliteitszorgsysteem van de instituten past op het algemene beleid van de instelling. Bij de audit wordt extra goed gekeken naar onderwerpen die in het NVAO-kader belangrijk zijn, zoals bijvoorbeeld het facet 'HBO-niveau'. Naar aanleiding van de bevindingen van de audit kan het facilitair bedrijf eventueel hulp aanbieden. Zo wil de instelling het verbetertraject, dat ontbreekt in het huidige accreditatiestelsel, toch binnen de instelling vormgeven.

ArtEZ

In 2003 heeft de instelling een ondersteunend bureau op het gebied van kwaliteitszorg en onderwijsontwikkeling binnen de instelling opgericht. Gezien de maatschappelijke ontwikkelingen en de ervaringen met de laatste visitaties wilde de instelling een digitaal systeem van kwaliteitszorg binnen de hogeschool invoeren. Het instrument voor integrale kwaliteitszorg (Digitale Opleidingsportfolio) is gebaseerd op het NVAO-kader.

4.4 ANTWOORD OP DE TWEDE ONDERZOEKSVRAAG

De tweede onderzoeksvraag luidde: welke factoren bepalen de meerkosten van het accreditatiestelsel ten opzichte van het visitatiestelsel en hoe hoog zijn de meerkosten? Het antwoord is dat - de interne kosten die de instellingen maken buiten beschouwing gelaten - de kosten van het accreditatiestelsel in het bekostigd onderwijs ongeveer € 5 mln. hoger uitvallen dan de kosten van het visitatiestelsel. Voor het aangewezen onderwijs is de situatie anders. Het aangewezen onderwijs kende geen visitatie, waardoor alle kosten verbonden aan de accreditatie in deze sector 'extra' zijn. Zoals in hoofdstuk 3 werd toegelicht gaat het om een bedrag van zo'n € 2 à € 3 mln. per jaar.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de externe kosten van het accreditatiestelsel voor het bekostigd onderwijs ongeveer twee maal zo hoog zijn als de

kosten van het visitatiestelsel: zij zijn gestegen van € 4,8 naar € 10 mln. Daarmee is ook het antwoord op de centrale onderzoeksvraag gegeven.

Uitkomsten kostprijsmodel versus perceptie van de kostenstijgingen

De zojuist geschetste uitkomsten wijken af van de beleving van veel partijen, in het bijzonder van de letterenopleidingen in het wetenschappelijk onderwijs en de VSNU (die in 2004 immers een aanzienlijk omvangrijkere kostenstijging constateerde). De verschillen zijn evenwel goed verklaarbaar:

- In het wetenschappelijk onderwijs werden als eerste forse kostenstijgingen waargenomen bij de letterenfaculteiten. Het feit dat de letterenopleidingen als één van de eerste werden geaccrediteerd creëerde om een aantal redenen een scheef beeld. Zij zijn in aantal groot hetgeen in het nieuwe stelsel inderdaad hogere kosten veroorzaakt maar in omvang elk relatief klein, waardoor de kosten stevig op het budget drukken. Nadat zichtbaar was gemaakt welke kosten de letterenfaculteiten zouden moeten maken, werd in overleg met de VBI en de NVAO besloten tot clustering van een aantal activiteiten, het tarief kon daardoor naar beneden worden bijgesteld.
- De kosten worden binnen de instellingen momenteel vaker toegerekend aan en verrekend met afzonderlijke opleidingen c.q. faculteiten. Daardoor zijn ze vooral zichtbaarder geworden voor individuele opleidingen, en dat brengt een schrikeffect met zich mee.
- Voorheen betaalden de instellingen de externe kwaliteitszorg via de contributie aan de VSNU respectievelijk de HBO-raad. Thans dienen zij de VBI rechtstreeks te betalen. Ook daardoor zijn de kosten vooral ook zichtbaarder geworden.
- Men houdt geen rekening met het feit dat de verlenging van de beoordelingscyclus van vijf naar zes jaar een kostenverlagende factor is (van zo'n 17%).
- Tot slot moet bij vergelijking tussen accreditatie en visitatie van dezelfde opleiding zo'n vijf jaar eerder, rekening worden gehouden met de geldontwaarding in de tussenliggende periode (zo'n 12% in de periode van 2000 – 2005).¹⁹

Meerwaarde

Voor definitieve uitspraken over de meerwaarde van accreditatie is het nog te vroeg. Wel zijn er concrete aanwijzingen dat er sprake is van een (soms forse) impuls voor de interne kwaliteitszorg als gevolg van de eisen die het accreditatieproces stelt.

¹⁹ Omdat het onderzoek consequent het prijsniveau van 2005 hanteert is deze onzuiverheid in de gepresenteerde berekeningen niet aanwezig.

Saxion Hogescholen

Voor kwaliteitszorg is de eigen visie het uitgangspunt. Bij Saxion zijn dat het INK-managementmodel en de Deming-cirkel. De gerichtheid op continue verbetering en de doelgerichtheid staan daarin centraal en worden verder geconcretiseerd in een kwaliteitskader dat een groot aantal ijkpunten bevat waaraan de opleidingen moeten voldoen. De beperktere criteria uit het NVAO-kader zijn daar integraal in opgenomen.

De interne kwaliteitscyclus kent een looptijd van zes jaar, waarin zelfevaluatie, interne audit, verbeterbeleid en een externe audit plaatsvinden. In de toekomst kan accreditatie efficiënter verlopen. De onduidelijkheid van het accreditatiekader en in relatie daarmee het op juiste wijze interpreteren en inschatten van de items en ijkpunten van het eigen kwaliteitskader hebben geresulteerd in veel overlegtijd. Saxion implementeert thans de digitalisering van het documentbeheer en van de kwaliteitsmanagementprocessen. Ook wordt onderzocht hoe de processen rondom interne en externe audits door de inzet van digitale omgeving kan worden ondersteund. De ontwikkeling geschiedt in samenwerking met twee VBI's en het adviesbureau Infoland.

Er zijn ook aanwijzingen dat men met name in het wetenschappelijk onderwijs kritiek op het huidige systeem van accreditatie heeft.

Universiteit Utrecht

Het voornaamste bezwaar van de faculteit is dat de kosten – gemeten in inspanning en geld - niet opwegen tegen de baten: er moet veel gedetailleerde informatie worden aangeleverd en dit staat niet in verhouding tot het geringe leereffect dat van de accreditatie uitgaat. Een groot verschil met vroeger is dat de verbeterfunctie grotendeels verloren is gegaan. De accreditatie maakt niet meer zoals voorheen een discussie los. De nadruk ligt volgens het faculteitsbestuur nu zo sterk op de verantwoordingsfunctie dat niet meer in de eerste plaats de kwaliteit van onderwijs wordt beoordeeld, maar vooral de kwaliteit van de procedures.

Het thema meerwaarde komt uitgebreider aan de orde in de afzonderlijke publicaties die de inspectie in het kader van haar evaluatie van het accreditatiestelsel in 2005 en 2006 uitbrengt.

BIJLAGE

BIJLAGE I

BASISGEGEVENS EN AANNAMES KOSTPRIJSMODEL

BIJLAGEN
BIJLAGEN

In deze bijlage worden de basisgegevens, de aannames en de veronderstellingen van het kostprijsmodel op een rij gezet, zoveel mogelijk naar onderwerp gegroepeerd.

1.1 ALGEMEEN

1. De Inspectie en de Auditdienst van OCW (AD) hanteren in hun benadering de 'going concerngedachte'. Dat betekent dat initiële kosten (opbouwkosten en aanloopproblemen) zoveel mogelijk buiten de berekeningen zijn gehouden. Alleen dan is een zuivere vergelijking mogelijk tussen de kosten van het visitatiestelsel en de kosten van het accreditatiestelsel. Met het visitatiestelsel is immers al vijftien jaar ervaring opgedaan, waardoor alle aanloopproblemen en kinderziektes zijn verdwenen. Bij de invoering van het accreditatiestelsel moesten alle partijen – instellingen, VBI's en NVAO – daarentegen nog hun weg leren vinden.
2. In lijn met het voorgaande baseren de inspectie en de AD zich op de bedragen van de lopende begroting van de NVAO. De inrichtingskosten zijn buiten beschouwing gelaten. Dit is vergelijkbaar met de manier waarop de commissie Kwartiermakers Accreditatie Hoger Onderwijs (commissie Franssen, 2001) het bedrag voor de lopende begroting van de NVAO scheidde van de initiële (en eenmalige) kosten die nodig waren om de organisatie in te richten.
3. Uit diverse bronnen (NVAO, VBI's en instellingen) is gebleken dat de eerste jaren procedures en werkwijzen zijn gehanteerd die hogere kosten veroorzaken dan nu na enkele jaren ervaring het geval is. Zo konden VBI's met de NVAO gaandeweg afspraken maken over een versoepelde hantering van de eis dat alle opleidingen separaat op basis van het totale accreditatiekader moesten worden beschreven. Inmiddels zijn afspraken gemaakt over de gemeenschappelijke beschrijving van die onderdelen (personeel, voorzieningen en kwaliteitszorg) die bij verwante opleidingen gelijk zijn.
4. De instellingen betalen de kosten van accreditatie uit de lump sum-financiering. Er is aan het daarvoor beschikbare budget in het WO een bedrag van € 1 mln. toegevoegd in verband de invoering van het bachelormastestelsel, waaronder de accreditatie van de extra opleidingen die het gevolg zijn van de splitsing van de doctoraalopleidingen in bachelor- en masteropleidingen. In het HBO was in de jaren 2001-2004 reeds sprake van een subsidie voor externe kwaliteitszorg van zo'n € 2 mln. aan de HBO-raad. Met ingang van 2005 is dit bedrag toegevoegd aan het lump sum-budget van de instellingen. Omdat het hier gaat om de dekking van de kosten en niet over de kosten zelf, zijn deze bedragen verder niet betrokken in de beschouwing over de kosten van het accreditatiestelsel. Om het beeld compleet te maken worden zij in de tekst wel genoemd.

GEN

BIJLAGEN

1.2 TE ACCREDITEREN OPLEIDINGEN BEKOSTIGD ONDERWIJS

5. Voor de kosten van accreditatie is het aantal opleidingen en het soort opleiding relevant (voltijd, deeltijd en/of duaal, eventuele dislocaties en de verwantschap met andere opleidingen) omdat de betalingen aan de VBI's en de NVAO hiervan afhankelijk zijn. In het kostprijsmodel is de informatie over het aantal te accrediteren opleidingen van NVAO, VSNU, HBO-raad, PAEPON, VBI's en de instellingen verwerkt. Enerzijds wijzen de belangrijkste getallen steeds in dezelfde richting. Anderzijds is het aantal variabelen dat een rol speelt groot en zijn niet alle gegevens beschikbaar of voldoende eenduidig. De uitkomsten moeten daarom te allen tijde voorzichtig worden behandeld.
6. Bij de schatting van het formele aantal te accrediteren opleidingen is op het Croho-bestand een correctie gemaakt voor opleidingen die gedurende langere tijd geen studenteninstroom hadden en voor oude opleidingen die worden vervangen door nieuwe opleidingen. De aanname is dat alleen opleidingen die ook op langere termijn actief zijn voor accreditatie zullen worden voorgedragen.
7. In HBO en WO samen wordt gerekend met zo'n 2.400 te accrediteren opleidingen. Dat komt overeenkomt met het aantal dat de NVAO hanteert. De hogescholen bieden overeenkomstig Croho en de eigen internetsites gezamenlijk zo'n 1.150 te accrediteren opleidingen aan. De universiteiten bieden overeenkomstig Croho en de eigen internetsites gezamenlijk zo'n 1.250 opleidingen aan. Het betreft 450 bachelor-mastercombinaties (samen dus 900 opleidingen). De overige 350 opleidingen bestaan voor het merendeel uit masteropleidingen. Deze getallen zijn geverifieerd bij de grootste VBI's in elk van beide deelsectoren.

1.3 BETALINGEN AAN VBI'S

8. In het wetenschappelijk onderwijs is één VBI actief die de totale (deel-)markt bedient: QANU. In het HBO zijn ten tijde van het onderzoek drie VBI's actief: NQA, Certiked en Hobéon. NQA heeft 70% van de HBO-markt in handen, de overige twee VBI's gezamenlijk de resterende 30%. Deze gegevens zijn voor het kostprijsmodel relevant omdat de prijzen die VBI's in rekening brengen onderling verschillen en ten dele van andersoortige variabelen afhankelijk zijn.
9. Van de kleinere VBI's in het HBO is niet alle informatie beschikbaar die nodig is om tot een sluitende berekening van hun omzet te komen. Wel is bekend dat zij per eenheid een iets lagere prijs hanteren. Dit heeft te maken met hun aanpak: veelal behandelen zij een groter aantal opleidingen bij één instelling in één keer. Zij hanteren daarbij een sterker procesgeoriënteerde benadering dan de twee grote VBI's. Voor het HBO is in het kostprijsmodel als benadering gerekend met een 10% lagere prijs voor deze 30% van de markt.

10. De BTW die de VBI's aan de instellingen in rekening brengen wordt in zijn geheel als nieuwe kostenpost beschouwd. Voorheen betaalden de instellingen immers geen BTW over de bedragen die HBO-raad en VSNU (als voorlopers van de VBI's) in rekening brachten. Dienstverlening van een vereniging aan de leden is namelijk vrijgesteld van BTW. Met accreditatie is een marktbenadering geïntroduceerd. Dit brengt met zich mee dat alle aanbieders (VBI's) hun klanten BTW in rekening moeten brengen.
11. Op basis van het Croho is een schatting gemaakt van het aantal maal dat een opleiding in meerdere varianten wordt aangeboden (voltijd, deeltijd, duaal). Dit is via de tariefstructuur van de VBI's namelijk van invloed op de kosten van de accreditatie. Voor elke variant wordt een extra bedrag in rekening gebracht. Gerekend is met de volgende getallen. In het HBO: 30% van de opleidingen wordt in één variant aangeboden, 30% in twee varianten en 40% in drie varianten. In het WO: 65% van de opleidingen wordt in één variant aangeboden, 25% in twee varianten en 10% in drie varianten.

Toespitsing HBO

12. Het tarief dat de NQA in rekening brengt per te accrediteren opleiding is mede afhankelijk van de onderlinge verwantschap van de (bij een zekere instelling) te accrediteren opleidingen. Voor verwante opleidingen geldt een lagere prijs per eenheid. Aannee is dat het totaal aantal opleidingen evenredig verdeeld is over de drie door de VBI gehanteerde categorieën: 'één enkelvoudige opleiding', 'twee verwante opleidingen' en 'drie of meer verwante opleidingen'. Deze aanname is geverifieerd bij de NQA.
- Ook het aantal dislocaties heeft invloed op de prijs. Een opleiding die door een instelling op twee locaties wordt aangeboden kost de VBI namelijk meer tijd dan een opleiding die op slechts één locatie wordt aangeboden. In het HBO is gerekend met het gegeven dat in 20% van de gevallen ook een extra locatie moet worden bezocht. Masteropleidingen in het HBO zijn in de berekeningen meegenomen tegen dezelfde prijs als de bacheloropleidingen. Omdat het om een zeer beperkt aantal gaat (1 à 2% van het totaal aantal opleidingen) heeft het voor de totaalbedragen overigens niet veel effect tegen welke prijs zij worden meegerekend. Tot slot is in het HBO de aanname gedaan dat in 2% van de gevallen een extra dag wordt gevisiteerd. Deze optie – en wellicht in sommige gevallen noodzaak – is in het aanbod van de NQA opgenomen. Ook deze gegevens zijn geverifieerd bij de NQA.

13. Al met al ontstaat het volgende beeld in het HBO:

Totale betalingen HBO aan VBI's, in een 6-jarige cyclus:

Aantal/factor	Kostensoort	Bedrag
1/3	'enkelvoudige opleidingen' à 19.000	€ 6.251.000
1/3	'twee verwante opleidingen' à 15.000	€ 4.935.000
1/3	'drie verwante opleidingen' à 13.000	€ 4.277.000
1550	extra varianten (dt, du) à 3.000	€ 4.650.000
20%	extra lokaties à 750	€ 172.500
2%	extra dag visiteren à 4.000	€ 460.000
Af: 10% lagere prijs overige aanbieders		€ 622.365-
Totaal exclusief BTW		€ 20.123.135
BTW 19%		€ 3.823.396
Totaal inclusief BTW		€ 23.946.531
Totale kosten per jaar (delen door 6):		€ 3.991.088

NB. Het gaat hier om een macro-model met gemiddelde prijzen als rekeneenheid. Per opleiding kunnen tarieven en bedragen anders zijn.

Toespitsing WO

14. De universiteiten bieden zo'n 450 bachelor-mastercombinaties aan terwijl er krap 200 unieke bacheloropleidingen (zogenaamde isat-codes) zijn. Dit is na correctie voor slapende opleidingen. Dat betekent dat een bachelor-mastercombinatie door gemiddeld plm. 2,5 instellingen wordt aangeboden. Dit getal is van belang in verband met de prijs per accreditatie. Binnen zekere grenzen geldt namelijk: hoe meer instellingen een opleiding aanbieden hoe lager de kosten per instelling zijn voor de accreditatie van die opleiding. De overige opleidingen worden verondersteld inhoudelijk gerelateerd te zijn aan één van de bachelor-mastercombinaties. Het overgrote deel van de resterende opleidingen, zo'n 325, betreft masteropleidingen. Gerekend is met zo'n 25 extra bacheloropleidingen. Voor dislocaties brengt de VBI, een extra bedrag in rekening. Het kostprijsmodel rekent met een percentage van 2,5% dislocaties van het totaal aantal te accrediteren opleidingen. Dat laatste is veel geringer dan in het HBO. Feit is dat de spreiding van opleidingen in het WO in die zin fors kleiner is dan in het HBO.

15. Deze gegevens zijn geverifieerd bij QANU in het WO. Op onderdelen wijken de meest recente gegevens van de VBI enigszins af. Op het geheel van de berekeningen leidde dat tot een verschil in uitkomsten van minder dan 3%.

Een toevoeging van de VBI is dat men zelf met visitatieclusters werkt waarvan er in een totale zesjarige cyclus zo'n 65 zijn. Per cluster wordt een vaste voet van 23 werkdagen gehanteerd. Dat is de reden dat de kosten per opleiding dalen naar mate er meer instellingen in enig visitatiecluster meedoen. De VBI gaf daarnaast aan dat momenteel geen sprake is van een gelijkmatig gespreid activiteitsniveau. Door de overgang van visitatie naar accreditatie is er een stuwmeer in 2005 en 2006 waarna in 2007 en 2008 een luwte optreedt.

16. Al met al ontstaat het volgende beeld in het WO:

Totale betalingen WO aan de VBI, in een 6-jarige cyclus:

Aantal	Kostensoort	
450	bama-combinaties à plm. 20.000	€ 9.000.000
25	extra bachelors à 6.800	€ 170.625
325	extra masters à 4.800	€ 1.584.375
94	extra lokaties (2,5%) à 1000	€ 93.750
563	extra varianten (dt, du) à 1.000	€ 1.406.250
Totaal exclusief BTW		€ 12.255.000
BTW 19%		€ 2.328.450
Totaal inclusief BTW		€ 14.583.450
Totale kosten per jaar (delen door 6):		€ 2.430.575

Ook hier geldt: het gaat om een macro-model met gemiddelde prijzen als rekeneenheid. Per opleiding kunnen tarieven en bedragen anders zijn.

1.4 BETALINGEN AAN EN KOSTEN VAN DE NVAO

Budget

17. Het totale budget van de NVAO is € 3.545.000 op jaarbasis (Rijksbegroting, 2005, paragraaf 6.1.2.2). De commissie Franssen (2001) schatte de totale kosten van de NVAO in februari 2003 op zo'n € 3,3 mln. per jaar (in prijzen van 2001) voor de lopende begroting, dus exclusief aanloopkosten (NVAO, 2003). De aanloopkosten zijn ook in het kostprijsmodel buiten beschouwing gelaten omdat zoveel mogelijk de 'going concern-situatie' in beeld wordt gebracht. Het budget van de NVAO is ten opzichte van de eerdere berekeningen gestegen met een bedrag dat overeenkomt met de stijging van het prijsindexcijfer in dezelfde periode van 8% (CBS, 2005). De middelen die de NVAO jaarlijks ontvangt op basis van de tarieven die zij de instellingen in rekening brengt worden met de rijksbijdrage verrekend zodat het totale budget de € 3.545.000 niet overschrijdt. In 2005 gaat het om een bedrag van

€ 470.000 volgens het kostprijsmodel. Dat komt overeen met de opgave van de NVAO zelf. Het (afgeronde) bedrag aan OCW-subsidie dat de NVAO in 2005 ontvangt is € 3,1 mln.

18. In de opgave van de NVAO is daarnaast sprake van een bedrag van € 200.000 voor de 'toets duur masteropleiding'. Het gaat hier om een eenmalige activiteit die samenhangt met de aanmelding van nieuwe masteropleidingen. Omdat de inspectie en de Auditdienst OCW de structurele kosten van het accreditatiestelsel in een 'going concern-situatie' in beeld wilden brengen is deze laatste post niet meegenomen.

Tarifiering en toerekening subsidie NVAO als kosten voor het collectief

19. De wetgever hanteerde in 2001 (Tweede Kamer, 2001) ten aanzien van het budget van de NVAO een voorlopige verdeling van 60% ten behoeve van vaste lasten en 40% ten behoeve van variabele lasten. Op basis hiervan is destijds het tarief van € 2.500 voor de accreditatie van één (bestaande) opleiding berekend. Nadien is dit tarief naar beneden bijgesteld tot € 500 om het meer in overeenstemming te brengen met het tarief dat voor de Vlaamse accreditatie gold. Het tekort dat hierdoor zou ontstaan op de begroting van de NVAO wordt gedekt door rechtstreekse subsidie van OCW.
20. De subsidie die OCW aan de NVAO verstrekt (in 2005 € 3,1 mln) wordt uit de programmamiddelen van het hoger onderwijs gefinancierd. Deze kosten zijn in beginsel niet gesplitst naar kosten voor HBO en WO. Voor een zuivere berekening van de financiële gevolgen van de accreditatie voor elk van beide deelsectoren was een toerekening echter noodzakelijk. Hierbij is uitgegaan van de aannames die de wetgever destijds hanteerde, namelijk dat 60% van de kosten van de NVAO vaste kosten zijn en 40% variabele kosten. 60% van de overige kosten van de NVAO (€ 3,545 mln. -/- de € 0,47 mln. die via de tariefstelling wordt ontvangen; de verdeling van dat laatste bedrag is immers wel bekend) is dan ook in gelijke delen (elk voor 50%) toegerekend aan HBO en WO. De overige 40% zijn verdeeld naar rato van de vergoedingen die beide deelsectoren aan de NVAO betalen via de tarieven. In deze betalingen uit zich immers het variabele karakter van deze kosten.
21. Een deel van de kosten van de NVAO moet aan het aangewezen onderwijs worden toegerekend. Accreditatie in het aangewezen onderwijs was tot 2005 echter nog nauwelijks aan de orde als gevolg van een overgangsregeling. In de 400 opleidingen die op jaarbasis geaccrediteerd worden bevatten zijn nu geen aangewezen opleidingen begrepen; eind 2005 zien we inmiddels dat 40 opleidingen voor accreditatie zijn aangeboden. Komende jaren moet hiermee dus wel degelijk rekening worden gehouden. Hier past nog de kanttekening dat het aangewezen onderwijs aanzienlijk kleiner is dan het bekostigd onderwijs en dat slechts 40% van het budget van de NVAO uit variabele kosten bestaat.

Op de vaste kosten (60% van het budget) heeft de taakuitbreiding geen effect.

22. Met de introductie van de accreditatie werd een deel van de werkzaamheden van de inspectie hoger onderwijs overgedragen aan de NVAO. Het betreft 10 fte. Ogenscheinlijk gaat het hier om een verlaging van de kosten van het accreditatiestelsel. Het budget van de inspectie drukt echter niet op de programmamiddelen voor het hoger onderwijs maar is onderdeel van de apparaatskosten van het departement. Of de vrijvallende middelen ten goede komen aan het hoger onderwijs kan niet worden gezegd. Zij zijn daarom niet als aftrekpost in het kostprijsmodel berekend.

Accreditering bestaande opleidingen

23. Gerekend is met een jaarlijks aantal te accrediteren opleidingen van in totaal 2.400 in een totale cyclus van zes jaar. Dit is ook het aantal waarmee de NVAO voor geheel 2005 rekening houdt. Het gaat om zo'n 1.150 te accrediteren HBO-opleidingen en 1.250 WO-opleidingen in een periode van 6 jaar. Totaal is dat 400 per jaar. Het tarief per te accrediteren opleiding is vastgesteld op € 500, ongeacht of het om een bachelor- of masteropleiding gaat en ongeacht het aantal varianten waarin een opleiding wordt aangeboden. Ook dislocatie speelt hier geen rol.

Toets nieuwe opleiding

24. Het tarief voor de toets nieuwe opleiding is maximaal € 10.000. De NVAO geeft zelf een gemiddeld bedrag van € 7.500 op voor 2005. Dat is overgenomen in het kostprijsmodel. Het kostprijsmodel hanteert verder als uitgangspunt dat het aantal maal dat jaarlijks een nieuwe opleiding voor een toets nieuwe opleiding wordt aangemeld gelijk is aan 1,5% van het bestand van bestaande opleidingen (van zo'n 2.400). Dat is 36 opleidingen per jaar.
25. In het kostprijsmodel zijn de kosten van de toets nieuwe opleiding meegerekend als kosten van de accreditatie waar het de betalingen van de instellingen aan de NVAO betreft. De wetgever heeft er immers voor gekozen de procedure voor de aanmelding en goedkeuring van een nieuwe opleiding zowel inhoudelijk als procedureel nauw te laten aansluiten bij de accreditering van bestaande opleidingen. Deze kosten worden daarom als onderdeel beschouwd van het totale systeem van accreditatie. Omdat er voorheen geen kosten waren verbonden aan de goedkeuring van een nieuwe opleiding is het totale bedrag dat hiervoor aan de NVAO wordt betaald meegerekend als extra ten opzichte van de visitatie.

26. Soms besteden de opleidingen een deel van het voorbereidende werk uit. In die gevallen hoeft de NVAO minder werk te verrichten. Dat is een reden dat het gemiddelde tarief dat de NVAO in rekening brengt lager is dan het maximumtarief.

1.5 INTERNE KOSTEN VAN DE INSTELLINGEN

Bestaande opleidingen

27. De interne kosten voor de accreditatie van één bacheloropleiding in het HBO en één bachelor-mastercombinatie in het WO worden conform onderstaande overzicht berekend.

Ruwe schatting kosten proces zelfevaluatie – accreditatie

	Ondersteuning	Beleids-niveau	Management	Totaal
Inzet in fte				
Zelfevaluatie uitvoeren en schrijven	0,20	0,30	0,01	0,51
VBI: voorbereiding, bezoek, afhandeling (rapport)	0,05	0,12	0,04	0,21
Afwikkeling traject NVAO	0,01	0,03	0,01	0,05
Totaal	0,26	0,45	0,06	0,77
Kosten van een fte op jaarbasis:	€ 55.000	€ 75.000	€ 105.000	

Omrekening inzet in fte in bedragen

	Ondersteuning	Beleids-niveau	Management	Totaal
Zelfevaluatie uitvoeren en schrijven	€ 11.000	€ 22.500	€ 1.050	€ 34.550
VBI: voorbereiding, bezoek, afhandeling (rapport)	€ 2.750	€ 9.150	€ 4.200	€ 16.100
Afwikkeling traject NVAO	€ 550	€ 1.650	€ 550	€ 2.750
Subtotaal	€ 14.300	€ 33.300	€ 5.800	€ 53.400
Drukken en verspreiden				€ 1.600
Totaal				€ 55.000

28. Gerekend is met de inzet van personeel op drie niveaus: ondersteuning, beleidsniveau en managementniveau. De kosten per fte op jaarbasis zijn geschat op basis van de berekeningssystematiek van het ministerie van financiën (2005). Aan de hand van de door enkele instellingen ter beschikking gestelde gegevens is de benodigde inzet geschat (bovenste helft van het staatje) en vervolgens in geld omgerekend (onderste helft). De uitkomst geeft een grove indicatie van de totale interne kosten, maar is natuurlijk sterk afhankelijk van onderliggende aannames, zoals de keuzes die de instelling maakt en het niveau van interne kwaliteitszorg.

Toerekening

29. De berekening beoogt niet de volledige kosten van de interne kwaliteitszorg in beeld te brengen maar beperkt zich tot de kosten die samenhangen met de accreditatie. Natuurlijk maakt het voor het niveau van de kosten wel uit in hoeverre informatie voor bijvoorbeeld een zelfevaluatie direct aan het bestaande kwaliteitszorgsysteem kan worden ontleend, dan wel apart moet worden verzameld. Het blijft echter de vraag in hoeverre de kosten aan de interne kwaliteitszorg dan wel aan de accreditatie mogen worden toegerekend. Omdat het niet aan de inspectie en de Auditdienst OCW is hier een keuze in te maken zijn de interne kosten verder buiten het kostprijsmodel gelaten. De inspectie en de Auditdienst OCW willen geen norm introduceren of het bestaan van een norm suggereren.

Nieuwe opleidingen

30. De interne kosten die de instellingen maken om een nieuwe opleiding voor goedkeuring voor te dragen (toets nieuwe opleiding) zijn niet berekend. In de eerste plaats ontbreken de hiervoor benodigde gegevens. In de tweede plaats is het de vraag welk deel van deze kosten tot de accreditatie en welk deel tot de reguliere taak van de instelling mag worden gerekend. In de derde plaats kan worden gesteld dat eventuele meerkosten ten opzichte van de vroegere, op het oog eenvoudigere en dus goedkopere, procedure zich later in het proces terugverdienen. Een deel van de ontwikkelingskosten van de nieuwe opleiding wordt immers slechts vervroegd naar de periode voorafgaand aan de accreditatie, voorheen zouden zij in de periode na de goedkeuring van de nieuwe opleiding zijn gemaakt. Tegenover het risico dat de instelling loopt dat na de hogere initiële investering (dus voorafgaand aan de goedkeuring) een afkeuring volgt staat ook een prikkel met een mogelijk kostenverlagend effect: in de nieuwe systematiek zal men zich wellicht nadrukkelijker dan voorheen bezinnen

voorafgaand aan de aanvraag. Al met al is de materie te complex om in een voldoende betrouwbare berekening te worden gevat.

1.6 TOTALE KOSTEN VAN ACCREDITATIE ALS PERCENTAGE VAN DE OVERHEIDSSUBSIDIE

31. In het model zijn de totale kosten van de accreditatie in het HBO en in het WO gerelateerd aan de totale overheidssubsidie voor beide deelsectoren. Net zoals dit in de Rijksbegroting (2005, onderdeel OCW, paragraaf 6.2.1.1) gebeurt is de overheidssubsidie voor het wetenschappelijk onderwijs gecorrigeerd voor het bedrag dat deze deelsector ontvangt onder de noemer wetenschap en medische voorzieningen (dat is 2/3e deel van de totale subsidie). Na aftrek van dat deel resteert de subsidie die beschikbaar is voor het wetenschappelijk onderwijs, en dus mag worden vergeleken met de subsidie aan het hoger beroepsonderwijs.

1.7 AANGEWEZEN ONDERWIJS

32. Voor het aangewezen onderwijs ontbreken de gegevens die nodig zijn om tot een betrouwbare berekening van de totale kosten te komen. Wel kan een grove schatting worden gemaakt. Er zijn naar de gegevens van het Croho in augustus 2005 zo'n 600 te accrediten aangewezen opleidingen, waarvan 550 in het HBO en 50 in het WO. Dat is exclusief de opleidingen in afbouw. Verondersteld dat de kosten per opleiding niet afwijken van de kosten per bekostigde opleiding bedragen de kosten dus zo'n 550/1150 deel van de kosten van accreditatie in het HBO en zo'n 50/1250 in het WO. Rekening houdend met een marge in verband met onnauwkeurigheden worden de totale kosten uiteindelijk geschat op € 2 à € 3 mln. per jaar. In dit bedrag zijn alleen de variabele kosten van de NVAO meegerekend, overeenkomstig de systematiek die hiervoor werd beschreven. Verder gaat het hier alleen om de externe kosten. Net als in het bekostigd onderwijs zien de aangewezen opleidingen zich daarenboven gesteld voor interne kosten. Deze zijn niet gekwantificeerd. Accreditatie in het aangewezen onderwijs is tot 2005 nog slechts beperkt aan de orde in verband met een overgangsregeling. De zojuist geschatte kosten gelden dus voor de going concern-situatie die nu langzamerhand ontstaat.

33. Het aangewezen hoger beroepsonderwijs kende geen visitatie zoals het bekostigd hoger beroepsonderwijs. In die zin zijn dus alle kosten extra. Mogelijk daalt daardoor op termijn het aantal aangewezen opleidingen en moeten bijgevolg ook de geschatte kosten naar beneden worden bijgesteld.

1.8 VERGELIJKING ACCREDITATIE - VISITATIE

34. Het kostprijsmodel hanteert als uitgangspunt dat - voorzover vergelijking mogelijk is - de kosten van het kwaliteitsonderzoek - dat vroeger door de visitatiecommissie werd uitgevoerd en nu door de VBI's - zo'n 20% hoger liggen

dan voorheen. Uit de gesprekken die zijn gevoerd is gebleken dat dit een reël

BIJLAGE II

OVERZICHT VAN GESPREKSPARTNERS

BIJLAGEN

BIJLAGEN

percentage is. De verschillende oorzaken worden in de tekst toegelicht.

DE VOORANALYSE

Gesprekspartner

Onderwijsinstellingen

Universiteit Utrecht
 Inholland
 Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
 Universiteit Twente

Koepels

PAEPON
 VSNU
 HBO-raad

VBI's

QANU
 NQA
 Certiked
 Hobéon

Overig

NVAO
 OCW

Opleiding/sector

(voorzover van toepassing)

Letteren
 Centrale staf
 Kunst
 Communicatie

HET ONDERZOEK

Gesprekspartner

Universiteit Utrecht

 Universiteit Leiden

 Fontys Hogescholen

 Saxion Hogescholen

 ArteZ
 Hogeschool Drenthe

 LOI
 NTI
 Intercollege Business School

Opleiding/sector

Sociale wetenschappen
 Letteren
 Pedagogiek
 Letteren
 Logopedie/fysiotherapie
 Informatica
 SPH
 Informatica
 Kunst
 Informatica
 Werktuigbouw
 Staf
 Staf
 Staf

BIJLAGE III

GERAADPLEEGDE BRONNEN

BIJLAGEN

BIJLAGEN

BI

Bolognaverklaring (1999). *The European Higher Education Area, Joint Declaration of the European Ministers of Education*, Declaration convened in Bologna.

CBS (2005). *Kerncijfers*. www.cbs.nl.

Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs (september 2001). *Prikkelen, Presteren en Profileren*. Eindrapport van de Commissie Franssen.

HEFCE (2005). *The Costs and benefits of external review of quality assurance in higher education*. JM Consulting Ltd to HEFCE, Universities UK, SCOP, the DfES and the Quality Assurance Framework Review Group. Bristol, july 2005.

Joldersma (2004). *Kamervragen CDA kosten accreditatie*. Kamerstuk, 3 september 2004, no 60.

Kraneveldt (2004). *Kamervragen LPF kosten accreditatie*. Kamerstuk, 7 september 2004, no 86.

Ministerie van Financiën (2005). *Handleiding overheidstarieven 2005*, pagina 7.

Nota *Keur aan Kwaliteit*. Tweede Kamer Vergaderjaar 1999-2000, Kamerstuk 26 807, nr. 19.

NVAO (2003). *Accreditiekaders bestaande opleidingen hoger onderwijs en Toetsingskader nieuwe opleidingen hoger onderwijs*. www.nvao.nl.

NVAO (2004). *Protocol VBI's, Nederland*. www.nvao.nl.

Rijksbegroting (2005). *Onderdeel OCW (paragraaf 6.2.1.1. / 6.1.2.2.) en de bijbehorende brochure met kerncijfers*.

Tweede Kamer (2001). *Brief van de minister i.v.m. wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met de invoering van accreditatie in het hoger onderwijs*. Kamerstuk 27 920, nr. 24.

Volkscrant (31 augustus 2004). *Keuring studies zes maal zo duur*.

VSNU (december 2004). *Accreditatie. Minder kwaliteit voor meer geld?* Discussiepaper.

VSNU (2004). *Brief aan OCW van 14 juli 2004 over kosten van accreditatie*.

Wet van 6 juni 2002 tot wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met de invoering van accreditatie in

het hoger onderwijs. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2002, 302.

Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met de invoering van accreditatie in het hoger onderwijs, Memorie van toelichting, 27920, nr.3, vergaderjaar 2000-2001.

BIJLAGE IV

BEGRIPPEN- EN AFKORTINGENLIJST

BIJLAGEN
BIJLAGEN
BIJLAGEN

AD	Auditdienst Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
BaMa	Bachelor-Master
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CERTIKED	Visiterende en Beoordelende Instantie
CFI	Uitvoeringsorganisatie m.b.t. de bekostiging van onderwijsinstellingen en informatievoorziening (agentschap OCW).
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
CvB	College van Bestuur
FTE	Fulltime-equivalent: rekeneenheid van omvang functie of personeelssterkte
HBO	Hoger BeroepsOnderwijs
HBO-raad	Belangen- en werkgeversvereniging van de Nederlandse hogescholen
HEFCE	Higher Education Funding Council for England
HOBEÓN	Visiterende en Beoordelende Instantie
MLN	Miljoen
MNGT	Management
NQA	Netherlands Quality Agency: Visiterende en Beoordelende Instantie
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
PAEPON	Platform van Aangewezen / Erkende Particuliere Onderwijsinstellingen in Nederland
QANU	Quality Assurance Netherlands Universities: Visiterende en Beoordelende Instantie voor universiteiten
RvB	Raad van Bestuur
VBI	Visiterende en Beoordelende Instantie
VS	Verenigde Staten
VSNU	Vereniging van bekostigde Nederlandse universiteiten
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WOT	Wet op het OnderwijsToezicht

Erratum ‘Accreditatie: de kosten in kaart’

Verduidelijking bij pagina 9 eerste alinea, pagina 41 laatste alinea en pagina 55 punt 22 van het rapport Accreditatie: de kosten in kaart.

De personeelsomvang van de inspectie hoger onderwijs is door de komst van het accreditatiestelsel met 10 fte verminderd, vanwege het vervallen van de taken op het gebied van de beoordeling van individuele opleidingen. Voor de goede orde wordt daarbij opgemerkt dat wel de beoordeling van individuele opleidingen is overgedragen aan de NVAO, maar niet de 10 fte. De NVAO kent een vast budget van € 3,5 miljoen.

5

6

2

1

3

4